

Glesbyggsmodellen

Arbete och Aktivitet – flexibla individuella
möjligheter till arbetsträning/prövning

Marianne Westring Nordh
Claes Malmquist

Glesbyggsmodellen

Arbete och Aktivitet – flexibla individuella
möjligheter till arbetsträning/prövning

Marianne Westring Nordh
Claes Malmquist

© FOU JÄMT, ÖSTERSUND 2011

ISSN: 1651-7253-46

FÖRFATTARE: CLAES MALMQUIST OCH MARIANNE WESTRING-NORDH

GRAFISK PRODUKTION: SYRE

TRYCK: MITTUNIVERSITETET, SUNDSVALL, 2011

DEL I: GLESBYGDSDMODELLEN

Sammanfattning

Glesbygdsmodellen är benämningen på det samverkansarbete som sedan 1994 har bedrivits mellan Härjedalens Kommun, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. De två första åren bedrevs det som ett projekt och därefter som ett permanent samarbete. Grunden för samarbetet har varit och är att tillsammans finna lösningar på kommunala/regionala arbetsmarknadspolitiska utmaningar. Arbetet har som mål att innefatta alla vuxna innevånare som är folkbokförda i kommunen som behöver deras stöd. Avdelningen Arbete och Aktivitet är numera benämningen på den avdelning som har det sammantagna ansvaret för kommunens arbetsmarknadsinriktade åtgärder.

Den dagliga verksamhet som funnits sedan tidigare (dagcenter) blev involvera redan från början i samverkansprojektet genom att de kunde tillgodose möjligheter till praktik för de nya målgrupper som nu blev aktuella. I samband med att målgruppen utökades med långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna personer fick verksamheten det nya namnet IDAMIC. De bärande principerna för IDAMIC är tillgänglighet, inflytande, delaktighet, självbestämmande, helhetssyn och kontinuitet. Alla arbetsuppgifter som utförs skall vara meningsfulla och i sig kunna leda till ett arbete på den öppna arbetsmarknaden, lika väl som till kompletterande studier för att de därmed skall kunna bli mer attraktiva på arbetsmarknaden. IDAMIC har sin verksamhet på tre huvudorter i kommunen. Till dessa huvudorter kopplas filialer efter behov. Praktikplatser finns inom den egna verksamheten, kommunens övriga förvaltningar, hos privata företagare och ideella organisationer på orterna.

Praktikplatserna fördelas i möjligaste mån genom att utgå ifrån praktikanternas intresseområden inte utifrån för deras funktionshinder. Konkret innebär det att personer med olika funktionshinder, arbetslösa och långtidssjukskrivna arbetar tillsammans i integrerade grupper.

När det gäller de samhällsekonomiska effekterna som studerats av payoff AB, framgår det med tydlighet att denna form av samverkan ger en lönsamhet på lång sikt sett ur ett samhällsperspektiv. Deras studie visar vidare att initiala kostnader återbetalar sig både för samhället och för flertalet av samverkansaktörerna om än i olika tidsintervaller. Den samverkansaktör som enligt payoff AB inte hämtar hem sina kostnader är Arbetsförmedlingen. Det anmärkningsvärda i denna del av studien är att Landstinget som organisation gör stora vinster av samverkansarbetet utan att själv bidra i detsamma.

Ur organisationsperspektiv uttalar sig alla ingående parter om att samverkansarbetet bidrar till att deras respektive organisationer kan arbeta mer effektivt med sina respektive målgrupper. Genom att Arbete och Aktivitet tillsammans med IDAMIC kan ta emot individer som behöver ett utökat stöd för att finna vägar tillbaka till den öppna arbetsmarknaden, kan handläggarna i respektive organisation koncentrera sig på de personer som är i behov av mer måttligt stöd. De får även bättre med tid till att upprätthålla och öka viktiga externa kontakter på den inhemska arbetsmarknaden. De största hindren i detta samarbete och samverkan har enligt parterna varit ständiga regelverksförändringar inom deras respektive organisationer.

Den utvidgade verksamheten inom avdelningen Arbete och Aktivitet har medfört fler och mer specialiserade arbetsuppgifter för personalen. Dessa har upplevts som stimulerande och kompetensvidgande. Det ställs idag större och utvidgade krav från ansvariga politiker på uppföljning av verksamheten enligt givna nyckeltal. För detta ändamål har ett databuret utvidgat verksamhetssystem implementerats i verksamheten. Det som här har upplevts som hinder i verksamheten är de attityder som finns i samhället och även inom de egna förvaltningarna, gentemot de grupper som finns inom verksamheten.

Majoriteten av de praktikanter som har intervjuats har sett tiden på IDAMIC som en stor tillgång för deras tillfrisknande och återgång till mer sociala sammanhang. Personalens kompetens och förhållningssätt har tillsammans med att de som praktikanter har fått ta den tid som de har behövt för att hitta sig själva, lett till en stärkt självkänsla och trygghet. De har som praktikanter känt sig sedda och tagna på allvar. Kritik som har lämnats kommer först och främst från de som kom till IDAMIC på 1990-talet. Här är det framför allt kvinnor nära pensionsåldern som uttryckt att tiden på IDAMIC var något nödvändigt ont. De såg inga möjligheter att återgå till ett arbete på den öppna arbetsmarknaden. Delvis på grund av de förslitningsskador som de hade och delvis på grund av att arbetsmarknaden såg ut som den gjorde. För övrigt riktar sig den uttalade kritiken till de samhälleliga förändringar som skett inom välfärdssystemen i sig.

Övriga möjliggörande faktorer som lyfts fram är mångfalden av aktiviteter och den öppenhet och flexibilitet som finns inom organisationen och bidrar till kontinuerlig utveckling av verksamheten. Ingenting anses som omöjligt. En del saker tar bara lite längre tid. En viktig del i detta kontinuerliga utvecklingsarbete är allas möjligheter till inflytande och medbestämmande. Majoriteten upplever dock inte att de själva valt var de skall göra sin praktik. En del menar att det är handläggarna på Arbetsförmedlingen som talat om för dem var de skall vara. Andra menar att de nog har fått sin praktikplats utifrån de intresseområden som de berättat att de

har. Flera av de intervjuade praktikanterna uttrycker att de befinner sig i en sådan utsatt situation, att de inte kan eller vågar driva frågan om var de vill vara. Det finns en antydning till könsstereotypa val av praktikplatser.

Försörjningen under praktiktiden har varit A-kassa, sjukpenning eller aktivitetsstöd. För vuxna personer med familj visar sig den senare formen av ersättning innebära en ekonomisk katastrof, då lägsta ersättning ligger på drygt 3000 kronor i månaden. Alltså inte ens på normen för existensminimum. Trots detta har personen ifråga blivit nekad ekonomiskt bistånd ifrån kommunen.

För männen som har intervjuats har praktiktiden i större grad än för kvinnorna lett till arbete på den öppna arbetsmarknaden och det är enbart kvinnor som avslutat praktiktiden med fortsatt arbetslöshet och/eller sjukskrivning. De intervjuades framtidstro är positiv. För dem som redan fått fast anställning finns det en önskan om att få ha denna kvar. För ungdomarna som funnits med är framtidstänkarna att de skall vidareutbilda sig antingen via studier eller ”lärlingsplatser” ute på den öppna arbetsmarknaden. För de äldre som närmar sig ålder pension är praktiktiden ett avslut på deras arbetsliv.

En av de verkligt stora vinsterna som Härjedalen som kommun har gjort genom detta samverkansarbete och att verksamheten inom Arbete och Aktivitet bedrivs på det integrerade, öppna och flexibla sätt som det görs, är att de attityder som tidigare nämnts delvis har förändrats. En av anledningarna till denna förändring är att de individer som finns inom verksamheten får nya insikter och kunskap om sig själva och de medmänniskor som finns i verksamheten under praktiktidens gång. En annan orsak är att de verksamheter som finns inom Arbete och Aktivitet är fullt integrerade i samhället för övrigt och ett aktivt samarbete finns med övriga företag i samhället. Arbete och Aktivitet är en unik verksamhet som med rätta kan beskrivas som ett träd med många grenar buret av starka rötter och med många individuella blommor däri.

Innehållsförteckning

DEL I: GLESBYGDSMODELLEN

Förord	11
Begrepp och förkortningar som förekommer i rapporten	12
Framväxt av Glesbygdsmodellen – ett samverkansarbete	15
Uppdraget	17
Metod	17
Läsanvisningar	18
Från avskild välgörenhet till integrerad gemenskap	19
Från regelstyrning till ramlag	19
Social omsorg bygger på en strävan om symmetriska möten	20
Livsförståelsearbete	21
Behov av samordning	22
Arbetslinjen	23
Senare regelverksförändringar inom FK och AF	24
Glesbygdsmodellen en väg till samverkan	25
Regelverksförändringar ett hinder	27
Samarbetsaktörerna om Arbete och Aktivitet	28
Sammanfattning av den konkreta samverkan	29
Glesbygdsmodellen en verksamhet på flera orter i kommunen	31
Arbete och Aktivitet ett växthus	32
Verksamheter i Sveg med omnejd	32
Verksamheter i Hede med omnejd	33
Verksamheter i Funäsdalen med omnejd	34
Arbetsgemenskap i basverksamheter på alla orterna	35
Utveckling för personalen	38
Medbestämmande ger brukarinflytande och bidrar till kvalitetssäkring	39
Friskvård	40
Sammanfattning av Glesbygdsmodellens verksamhet	41
Vilka är praktikanterna och vad tycker de?	43

Praktikanternas tankar om tiden på Arbete och Aktivitet.	44
Kritik.	46
IDAMIC – Jag är väl inte utvecklingsstörd!?	47
Respektfullt ömsesidigt lärande.	48
Mångfald i arbetsuppgifter – men kan jag styra själv?	49
Försörjning under praktiktiden.	51
Vad har praktiden resulterat i?	51
Framtidsutsikter	52
Sammanfattning och reflektioner av och kring praktikanternas syn	54

DEL 2: SAMHÄLLSEKONOMISK UTVÄRDERING VERKSAMHETEN IDAsam

Samhällsekonomisk utvärdering verksamheten IDAsam	63
Verksamhetens klassificering	65
Ekonomisk analys	65
Samhällsekonomisk potential och verkningsgrad.	67
Potentialens fördelning på produktion och real resursförbrukning.	68
Intäkter, kostnader och lönsamhet.	69
<i>Samhället som helhet</i>	<i>69</i>
<i>Kommunen.</i>	<i>70</i>
<i>Landstinget.</i>	<i>70</i>
<i>Arbetsförmedlingen</i>	<i>70</i>
<i>Försäkringskassa</i>	<i>70</i>
<i>Staten totalt.</i>	<i>70</i>
<i>Individerna/hushållen</i>	<i>70</i>
<i>Försäkringsgivarna</i>	<i>70</i>
Sammanfattning av den ekonomiska analysen	71
Samhällsekonomiskt bokslut.	73
Känslighetsanalys	75
Sammanfattning	75
<i>Förutsättningar.</i>	<i>75</i>
<i>Jämförande värden.</i>	<i>76</i>
Avslutande diskussion	77

Tabellbilaga 1	78
Bilaga 2 Vad är Nyttosam?	80
Avgränsningar och antaganden.	81

DEL 3: VAD SKULLE DET BETYDA OM VERKSAMHETEN INTE FANNS? – AVSLUTANDE DISKUSSION OCH ANALYS

Glesbygdsmodellen – Ett träd med många olika blommor och med starka rötter	85
Mångfald i arbetsuppgifter – professionella metoder och relationer	87
<i>Risk för könsstereotypa val och utfall.</i>	88
Samverkan en vinst för alla – på sikt	89
<i>Flödet av tjänsteköp</i>	90
<i>Attitydförändringar en samhällsvinst</i>	91
Verksamheten ur individens perspektiv	92
<i>Efterföljande eller styrande pedagogik.</i>	93
<i>Makt eller empati i mötet – den professionelles ansvar.</i>	93
"Diversehandel" eller genomtänkt verksamhet.	94
Referenslista.	95

Förord

Denna dokumentation och utvärdering av Glesbygdsmodellen, avdelningen Arbete och Aktivitets framväxt och det samverkansarbete som de genomfört tillsammans med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, när det gäller stöd till Härjedalens kommuns vuxna innevånare i behov av stöd för att komma ut eller återgå till den öppna arbetsmarknaden, har varit ett mycket inspirerande arbete. Genom den permanenta samverkan och ständiga utveckling av verksamheten som kommit till med hjälp av engagerade och målinriktade tjänstemän/kvinnor och politiker har en stabil arbetsmarknadsinriktad rehabilitering kommit till stånd. Genom att använda befintliga resurser på ett sådant sätt så att människor som är i behov att stödet får det i närheten av där de bor och utifrån de intressen som de har, bidrar Glesbygdsmodellen till att vuxna innevånare i kommunen får stödet på lika villkor. Det integrerade arbete som är ledstjärnan i verksamheten har på ett föredömligt sätt bidragit till att människor oavsett funktionshinder eller med mer eller mindre tillfällig kris i livet kan komma samman och stötta varandra. Det är bara att önska alla involverade lycka till i det fortsatta samverkansarbetet och hoppas på att andra kommuner i landet tar chansen att inspireras.

Östersund 2011 04 12

Marianne Westring Nordh
Forskningsledare FoU Jämt

Begrepp och förkortningar som förekommer i rapporten

AF	Arbetsförmedlingen
Aktivitetsersättning	ersättning från FK som kan beviljas personer i åldern 19–29 år om arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel, under minst ett år
Aktivitetsstöd	ersättning ifrån AF som ligger på samma nivå som individens A-kassa
AME	Arbetsmarknadsenheten
Arbetsstagare	är de som finns i verksamheten som omfattas av LSS eller SoL beslut
FAS 3	innebär att personer som varit utan arbete en längre tid erbjuds..... (innebär att erbjuda personer som varit utan arbete en längre tid) aktiviteter så att de så snabbt som möjligt ska hitta ett arbete. Arbetsgivare betalar inga löner, arbetsgivaravgifter eller försäkringar, utan ersätts med 225 kronor per dag per person? för att täcka handledarkostnader m.m.
FK	Försäkringskassan
IDAMIC	Individuellt Dagligt Arbete – Människan I Centrum. Namnet tillkom efter att en tävling utlysts i samband med att målgruppen för verksamheten skulle utökas.
IdaFunk	gäller vad? Verksamhet för ...? funktionshindrade i arbetsför ålder
IFO	Individ- och Familjeomsorgen
IPAS	Innan praktik, arbete, studier – riktat till ungdomar
LSS	Lagen om särskilt stöd och service åt vissa funktionshindrade, Lag (1993:387) – omfattar tre personkretsar, de med <ul style="list-style-type: none"> • Utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. • Betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.

	<ul style="list-style-type: none"> • Andra varaktigt fysiska och psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.
KHR	Kommunala handikapprådet
Lerning by doing	Detta är ett pedagogiskt förhållningssätt som innebär att lära genom att göra. Kunskapen om denna pedagogik bygger på John Deweys forskning och reformpedagogiska syn på relationen mellan kunskap och handling.
Lyft	en ny arbetsmarknadspolitisk insats där offentlig sektor och ideella organisationer förväntas ställa upp med praktikplatser inom miljö, skogsvård, kulturarvet, omsorg och skola. Lyft skall vara längst sex månader för personer inom jobb- och utvecklingsgarantin och tre månader för unga och korttidsarbetslösa. 25 % av tiden skall avsättas för att söka jobb.
OSA	Offentligt skyddat arbete.
Praktikanter	benämns de som finns i verksamheten som kommer från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller med beslut från kommunens individ och familjeomsorgen.
Sjukersättning	kan beviljas personer i åldern 30–64 år om arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt, det vill säga för all överskådlig framtid till minst en fjärdedel.
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SoL	Nya Socialtjänstlagen, SFS:2001:453
Supported employment	En metod som bygger på att en jobbcoach skall stödja och vägleda personer på ett sådant sätt att de kan nå, få och behålla ett arbete.
Trainees	innebär att du utvecklas sida vid sida med en erfaren handledare i det dagliga arbetet med aktuella verktyg och material
WEIS	The Work Environment Impact Scale; är ett bedömningsinstrument med en semistrukturerad intervju och en fyrgradig skattningsskala som beaktar personens subjektiva uppfattning om sin arbetsmiljö.

WRI

The Worker Role Interview; är ett bedömningsinstrument med en semistrukturerad intervju och en fyrgradig skattningsskala. Syftet med intervjun är att identifiera hur psykosociala och miljömässiga faktorer påverkar personens möjligheter att vara kvar i, återgå till eller skaffa ett arbete. Genom WRI-intervjun erhålls information om personens tidigare och nuvarande arbetssituation, personens livssituation i relation till att ha en arbetsroll och hur personen ser på sin framtida arbetssituation. Den teoretiska grunden för WEIS och WRI bygger på Model of Human Occupation, ett samarbete mellan forskare i USA, Storbritannien och Sverige.

Framväxt av Glesbygdsmodellen – ett samverkansarbete

Härjedalens kommun är en av Sveriges största kommuner sett till ytan. Den omfattar 11 934 kvadratkilometer. På denna yta bor det knappt 11 000 innevånare. Om man betänker att kommunens yta motsvarar Stockholm och Uppsala kommuner tillsammans, så inser man att det behövs andra strukturer för att få till en heltäckande service för de som bor i glesbygd jämfört med tätort. Det skulle bli oerhört kostsamt att bygga upp flera parallella verksamheter, för vardera grupp på de olika orterna i kommunen. Istället har berörda aktörer på olika sätt arbetat fram gemensamma lösningar för invånarna i de olika kommundelarna.

Det gäller att integrera fler verksamheter, det går inte var för sig. Ingen orkar bära sin börda ensam, men går man ihop så kan man hjälpas åt och hitta en vetlig lösning som passar alla (personal).

I början på 1990-talet kom diskussionen igång om att utvidga målgrupperna för de dagliga verksamheterna i Härjedalens kommun så att de skulle omfatta fler människor i samhället. Det blev fler och fler människor i kommunen som av olika anledningar var i behov av stöd för att komma tillbaka ut på den öppna arbetsmarknaden. Då verksamheten på IDAMIC (Individuellt Dagligt Arbete – Människan I Centrum) hade gett mycket goda resultat för de funktionshindrade såg man en möjlighet att bygga vidare på denna verksamhet och det förhållningsätt som där arbetats fram.

Eva Larsson var en av de som drev den här utvecklingen långt innan kommunerna kom in i bilden. Och vilken utveckling det har skett hos de personer som flyttade ut ifrån institutionerna till gruppboenden i kommunen! (personal)

Detta resulterade i att Härjedalens kommun, Försäkringskassan (FK) och Arbetsförmedlingen (AF) startade ett samverkansprojekt som gick under benämningen ”Sysselsättningsprojektet” mellan åren 1994–1996.

Inriktningen och syftet med detta samarbete var att stödja vuxna människor i Härjedalens kommun, som av olika orsaker hade varit borta från den öppna arbetsmarknaden under en längre tid. Målsättningen var att de aktuella personerna skulle få möjlighet till arbetsträning och i denna finna vägar tillbaka ut på den öppna arbetsmarknaden eller finna någon form av studier för att bredda sina möjligheter. Detta var starten för den integrerade verksamhet som idag beskrivs som Glesbygdsmodellen och som finns organiserad under avdelningen Arbete och Aktivitet med basenheter i Sveg, Hede och Funäsdalen.

Verksamheten vid avdelningen skall bedrivas efter de bärande principerna tillgänglighet, inflytande, delaktighet, självbestämmande, helhetssyn och kontinuitet (kommunens hemsida).

De människor som idag har sitt arbete, praktik eller sin aktivitet inom avdelningen Arbete och Aktivitet går under benämningarna personal, praktikant eller arbetstagare. Arbetstagare är de som finns där enligt beslut i LSS eller SoL. Med andra ord de som har beslut utifrån att de tillhör någon av de tre personkretsarna inom LSS. Praktikanter benämns de som kommer från AF, FK eller kommunens individ- och familjeomsorg. Personal är de som har fasta anställningar på Arbete och Aktivitet antingen som handledare, platsansvarig eller chef.

Under årens gång har målgruppen för Arbete och Aktivitet utökats ytterligare med fler platser för ungdomar. Här är både AF och skolan viktiga samarbetspartners. Trygghetsanställningar inom kommunen är en annan form av samverkan med Arbete och Aktivitet som har tillkommit efter politiska beslut i kommunfullmäktige. Från IFO har det tillkommit personer med beviljat försörjningsstöd och personer som finns i behandling på beroendeenheten Zezam.

Kommunen håller nu på och bygger upp lärcentra för vuxenstudier av olika slag. Här finns det förhoppningar om att de ska samverka med avdelningen Arbete och Aktivitet så att de kan vara en sluss in i utbildningen.

Uppdraget

FoU Jämt blev under hösten 2009 kontaktad av avdelningschefen på avdelningen Arbete och Aktivitet vid Socialförvaltningen i Härjedalens kommun, med anledning av att kommunen önskade en uppföljning av verksamheten. I uppdraget fanns även en önskan om att få hjälp med att dokumentera verksamheten och den utveckling som skett i samverkan med framför allt FK, AF och IFO. Uppdraget som FoU Jämt åtog sig skulle omfatta avdelningens utveckling mellan åren 1997 till 2009 och fokuserar tre delmoment. Dessa var:

- Dokumentera och utvärdera Glesbygdsmodellens koncept och metoder
- Synliggöra flödet av variationer i involverade parter köp av avdelningens tjänster och därmed belysa i vilken omfattning de medverkat över tid
- Redovisa effekterna av Glesbygdsmodellen utifrån individuella mänskliga, organisatoriska och samhällsekonomiska perspektiv. I alla delar skulle brukarperspektivet vara i fokus.

Uppdraget har därmed inneburit att beskriva den utveckling som omfattar de personer som fått insatsen via tjänsteköp från AF, FK eller kommunens IFO verksamhet. Rapporten kommer därmed inte mer än vad som krävs för sammanhanget, att innefatta dem som finns i verksamheten som omfattas av LSS (personkretsarna ett och två) eller de med beslut enligt SoL(5 Kapitlet, 7§) som tillhör personkrets tre. Människor som omfattas av personkrets tre har inte per automatik laglig rätt till dagverksamhet på samma sätt som personer i de två övriga personkretsarna.

Metod

Forskningsledare från FoU Jämt har med hjälp av personal och praktikanter samlat och bearbetat information för att få en bild av hur Glesbygdsmodellen och IDAMIC som verksamhet har utvecklats inom avdelningen Arbete och Aktivitet. Detta har bland annat inneburit genomläsning av verksamhetsberättelser från mitten av 1990-talet och fram till år 2009. Till detta kommer intervjuer som genomförts med verksamhetsansvariga inom avdelningen, med politiker på centrala

positioner i kommunen, samarbetspartners inom FK och AF. Urvalet bland dessa har varit beslutande politiker och chefstjänstemän som fanns med från starten och nuvarande politiker och chefstjänstemän på samma befattningar. Vidare har en fokusintervju genomförts med nuvarande tjänstemän inom Härjedalens kommun, AF och FK som arbetar med att verkställa det konkreta samarbetet kring aktuella personer när det gäller arbetsträning/-prövning/praktik inom avdelningen Arbete och Aktivitet.

Ett drygt 20-tal personer som varit/är praktikanter inom avdelningen Arbete och Aktivitet har intervjuats individuellt. Urvalet bland dessa har i möjligaste mån fördelats proportionerligt utifrån kön, ålder och efter omfattningen av köpta insatser från respektive aktör.

Allt deltagande har varit frivilligt. Majoriteten av intervjuerna har genomförts i avskilda lokaler på Svegsmon i Sveg. I Hede och Funäsdalen har intervjuerna genomförts i IDAMIC:s lokaler och några personer har på eget önskemål intervjuats i sina hem eller på sin praktikplats.

För den samhällsekonomiska delen i rapporten kontaktades företaget payoff AB i Östersund som bearbetade och analyserade data som samlats in tillsammans med anställda på avdelningen Arbete och Aktivitet.

Läsanvisningar

Rapporten är disponerad i tre delar med ett avslutande diskussions- och analyskapitel. Den första delen inleds med ett kapitel som omfattar en kort historisk tillbakablick, tidigare forskning och studier som har nära koppling till verksamhetsfältet. Därefter följer en beskrivning av det samarbete och den samverkan som utvecklats mellan avdelningen Arbete och Aktivitet, IDAMIC, FK, AF, IFO och andra verksamheter inom Härjedalens kommun. Utifrån intervjuer och övrigt bearbetat material redovisas hur verksamheter har byggts upp och vilken uppfattning de involverade har om denna process. Brukarna eller som de fortsättningsvis kallas, praktikanter, har fått ett eget avsnitt som avslutar denna del av rapporten där det framgår vad praktiktiden har haft för betydelse för dem som individer och vad de gör idag.

Del två omfattar den samhällsekonomiska rapport och analys som genomförts av payoff AB. I direkt anslutning till denna rapportdel kommer ett avslutande kapitel där Glesbygdsmodellen, avdelningen Arbete och Aktivitet och verksamheten inom IDAMIC kommer att reflekteras, diskuteras och analyseras i sin helhet med utgångspunkt från de två tidigare avsnitten.

Från avskild välgörenhet till integrerad gemenskap

Det har skett stora förändringar under de senaste 150 åren både vad det gäller innehåll, huvudmannskap och hur socialpolitiska insatser genomförs. I grova drag har det rört sig från att vara ett kyrkligt eller statligt uppdrag till ett kommunalt ansvar. Förändringarna under denna tidsperiod har varierat från filantropiska och djupt religiöst grundade ”skolanstalter” byggda på välgörenhet, till statliga idiotanstalter och kommunala fattigstugor, där medellösa äldre, föräldralösa barn, andra hjon och sinnesslöa bodde, till de försök med integrerade livsvillkor som finns idag som innefattar både arbete och boende (Westring Nordh 2007).

De integrerade livsvillkor som åsyftas här ovan byggdes upp i samband med att de stora institutionerna för utvecklingsstörda utrymdes i slutet på 1980-talet. Tanken var att människor inte längre skulle växa upp på stora institutioner. Nu skulle människor med olika former av funktionshinder få möjligheten att växa upp hemma och senare kunna leva i ett eget boende. Gruppboenden av olika slag växte fram i hemkommunerna. Ansvaret för dessa boenden övergick i och med detta ifrån landstinget till kommunerna. Samtidigt ställdes det krav på att personer boende i gruppboendestäder skulle ha någon form av daglig verksamhet utanför det egna boendet.

Från regelstyrning till ramlag

När den nya socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 genomfördes en stor socialtjänstreform. Socialtjänstens olika verksamheter skulle nu arbeta utifrån ramkaraktär, genom ett gemensamt framarbetande av olika måldokument. Detta innebar en förändring från auktoritär styrning där påföljden var reglerad i bestämda steg, till en organisation byggd på delaktighet, dialog och där beslut skulle grundas på individens behov.

I en regelstyrd organisation visste man med exakthet vad det var som skulle göras, hur det skulle göras och när. Här fodrades inte så mycket egen delaktighet i form av reflektion eller egna initiativ (Holgersson 2004 s.92–93). I en målstyrd organisation däremot verkar man för mer demokratiska arbetsformer. Här bygger beslut om vad, hur och när något skall göras på egna och gemensamma reflektio-

ner. Här är det viktigt att det finns en flexibilitet i organisationen och att ställningstaganden bygger på en gemensam värdegrund. Beslut skall tas tillsammans med klienten, de boende, brukarna och i dialog med arbetskollegor (Blomdahl Frej 1999, Nikku 1999, SOU:2000:38).

Nuvarande socialtjänstlagens portalparagraf (SFS:2001:453,1kapitel, 1§) beskriver hur samhällets socialtjänst skall bygga på demokratins och solidaritetens grund för att främja människors:

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor
- aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människans självbestämmanderätt och integritet (Bergstrand 2004, Norström & Thunved 2005 s.467).

I socialtjänstlagen har man vidare preciserat för de olika målgrupperna, att de skall ha möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och få tillgång till en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra (SoL, 5 kapitlet, 4§, 5§ och 7§).

Varje människa måste betraktas som en individ – inte ett vårdobjekt. Särskilt i situationer där människor är mer eller mindre beroende av andras hjälp för att klara den dagliga livsföringen och djupt personliga behov av hjälp med t.ex. personlig hygien, är det viktigt att ha respekten för självbestämmande och integritet för ögonen (Norström & Thunved 2005 s.104–108).

En av målsättningarna med de olika huvudmannaskapsförändringarna under början av 1990-talet i form av Äldrereformen 1992, Lagen om särskilt stöd och service för vissa funktionshindrade 1993 samt psykiatrireformen som beslutades 1994 och genomfördes 1995, var att reformerna skulle införliva ett salutogent förhållningssätt i verksamheterna. Detta innebar att personalen skulle se till det friska och utvecklingsbara istället för det patogena sjuka hos de människor man som professionell kom i kontakt med.

Social omsorg bygger på en strävan om symmetriska möten

Makt och asymmetri är begrepp som finns inbyggda i alla människorelaterade yrken, så även det sociala omsorgsarbetet. De människor som är i behov av social omsorg är människor som på ett eller annat sätt har förlorat eller saknar möjlighe-

ten att själva skapa sina egna livsförutsättningar. De är i behov av den professionelles insatser för vardagslivets bestyr och tillgänglighet. Detta gör att de är beroende av att och hur de anställda utför dessa tjänstehandlingar. Denna asymmetri (ojämlikhet) i relationen kan ses ur perspektiven makt/maktlöshet. Den professionella har ett övertag över den som är i behov av dennes tjänst för sitt dagliga liv och därmed finns det ett maktförhållande i relationen till densamme (Johansson 2007, Westring Nordh 2007).

Lagtexter och verksamhetsvisioner knutna till det sociala omsorgsarbetet vilar på tankar om personalens förmåga att i sin profession kunna möta människor i mer symmetriska (överensstämmande/jämlika) relationer, där personalen skall kunna utgöra en form av speglade, reflekterande person tillsammans med den andre utan att ta över dennes förmåga till eget ansvar (Cöster 2003). Det sociala omsorgsarbetet bygger på så sätt på tillit och solidaritet (Johansson 2007). Detta kräver att personalen måste medvetandegöra sig om sin egen maktposition gentemot de boende (Stefansson 2002, Wreder 2005). Det är detta dubbla förhållande som blir paradoxen i det symmetriska mötet.

Som hjälp för att upprätthålla den professionella rollen måste det finnas tillfällen till regelbundna, allvarliga och reflekterande samtal personal emellan (Silfverberg 1996, 1999, Gunnarsson 1998, Stefansson 2002). Det reflexiva tänkandet tar form genom att man problematiserar och konfronterar det alldagliga och det vanemässiga. Den som har en reflexiv medvetenhet har förmågan att hålla kvar erfarenheter och kommunicera dem med andra och blir på det viset uppmärksam på olika konsekvenser av handlandet (von Wright 2000 s.110–112).

Livsförståelsearbete

I sin avhandling in press, utgår Stefanssons ifrån sina pedagogiska kunskaper och erfarenheter ifrån särskolan, sär vux och handledning med personal som arbetar i särskilda boenden för personer med utvecklingsstörning. Där skriver hon att det etiska perspektivet i att ha omsorg om andra människor handlar om att vara den relation som saknas. I detta kan den anställde bli den som ger plats för spontana livsytringar och ger uppmärksamhet åt och tar på allvar det "kretsande" som personen sysslar med. Genom att fokusera på en efterföljande pedagogik istället för en styrande menar Stefansson att den professionelle kan ge utrymme och stöd för ett livsförståelsearbete. Livsförståelsearbete är ett arbete där individen förstår sig själv och sitt liv. Det är också ett arbete där individen upparbetar en livsförståelse som möjliggör ett varande i världen i gemenskap med andra. Slutligen är det ett arbete där pedagogen biträder och möjliggör individens livsförståelsearbete för att våga möta världens opålitlighet. Hon skriver vidare med hänvisning till existensfilosofin, att de inte har några extra kapitel eller särskilda paragrafer för människor

med utvecklingsstörning, utan de menar att frågor om existensen och dess mening är gemensamma för alla människor. (Stefansson in press 2011).

Behov av samordning

Då det ingår i kommunernas ansvar att aktivt delta i samhällsplaneringen och medverka till attitydförändringar så att alla medborgare får tillgång till samhället på så lika villkor som möjligt, har olika vägar att tillmötesgå detta krav prövats. Ett sätt att möta kraven har varit att skapa olika forum för arbete och aktivitet både för funktionshindrade, arbetslösa och/eller sjukskrivna.

Från 1990 talet och framåt har det funnits ett utökad behov av politisk och finansiell samordning för att på ett bättre sätt kunna stödja människor i en tillbakagång till ett aktivt arbetsliv. Varierade former har prövats nationellt, regionalt och lokalt. Några exempel på dessa senare samverkansformer är FRISAM, Frivillig samverkan inom rehabiliteringsområdet och SOCSAM, Finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård samt socialtjänst som var aktuellt mellan 1994–1997, med förlängning till utgången av år 2000. Dessa samordningsprojekt utvärderades av Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket och där framhåller de betydelsen av beslutsam och meningsfull sysselsättning. De påpekar att det är viktigt att extra uppmärksamhet riktas till dem med särskilda behov och att detta sker bäst på lokal nivå. I annat fall menar de att denna grupp inte får den hjälp som de behöver. Nu senast (2003) lagstodgades det om Finansiell samordning mellan FK, AF, Kommun och Landsting (FINSAM), som ett försök att få till finansiell samordning på regional och lokal nivå när det gäller rehabiliteringsåtgärder.

Dessa samverkansformer likväl som andra sker oftast i projektform. De har på olika sätt visat på en ökad möjlighet att samordna verksamheter och bättre nyttja de personella resurser som de medverkande parterna haft. Däremot har idéer som växt fram ur dessa samverkansformer ofta strandat på att det inte har funnits någon klar eller jämlig finansiering (Fridolf 2004 s.33–43). Detta är fenomen som återkommer och styrks i de utvärderingar som FoU Jämt genomfört i alla de Finansiella Samordningsförbund som startats i enskilda kommuner i Jämtland lika väl som i det länsövergripande Samordningsförbundet JSAM (Höjjer 2008, Westring Nordh 2008:2,3,7). Denna utveckling har delvis visat sig bero på olika regelverksförändringar hos medverkande parter som skett under projektets gång (Socialstyrelsen & Riksförsäkringsverket 2000). Delvis pekar FoU Jämt på problemet med ansvarstagande hos medverkande aktörer i samband med starten av deras samverkan och i implementering av gjorda erfarenheter tillbaks in i de egna organisationerna. Det har varit långa startsträckor när det gäller den finansiella samordningen och många diskussioner har förts kring vem och hur mycket de

olika medverkande aktörerna skulle tjäna på samverkan. Alla samverkansformer som har prövats har dock utgått ifrån den så kallade arbetslinjen Höijer 2008, Westring Nordh 2008:2,3,7).

Arbetslinjen

Arbetslinjen började formars rent arbetsmarknads- och socialpolitiskt i samband med industrialiseringen och urbaniseringen i slutet på 1800-talet. Det svenska välfärdssystemet har till skillnad från många andra länders system byggt på en nära koppling mellan arbete och sociala rättigheter. Dessa har finansierats via skatter och kommit alla medborgare till del (Junestav 2009).

Tanken bakom införandet av arbetslinjen som värdegrund var idén om individens plikt att försörja sig själv. Den arbetsförmögne skulle aktivt söka avlönat arbete eller stå till förfogande för anordnade nödhjulsarbeten. Detta för att över huvud taget kvalificera sig till någon form av samhälleligt bidrag. Under efterkrigstiden försvagades detta ovillkorliga samband med försörjningsvillkoret. I stället lades fokus på ett socialförsäkringssystem där inkomstbortfallsprincipen blev vägledande (Junestav 2009). Till detta tillkom krav på att arbetslivet måste präglas av en arbetslinje som innebar en aktiv arbetsmarknadspolitik där en bra arbetsmiljö, tidigare insatt rehabilitering och anpassning av arbetet prioriteras (Nilsson 2010).

Av borgerliga politiker idag förklaras ofta arbetslinjen med att det måste vara mer lönsamt att arbeta än att inte göra det. Det innebär att en mer restriktiv arbetslinje än tidigare har återinförts och den skall vara ledstjärnan i social-, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen. Detta har inneburit lägre ekonomiska ersättningar och kortare avtalstider för arbetslösa och sjuka. De statliga avtalen ska enligt nuvarande arbetsmarknadspolitik förstärka människors möjligheter och vilja att arbeta och omställning och rörlighet på arbetsmarknaden skall stimuleras (Arbetsgivarverket 2011).

Nilsson (2010) kritiserar nuvarande system som hon menar våldför sig på människor som exempelvis är långtidssjukskrivna och som nu måste gå in i olika arbetslöshetsprogram utan att man ser till deras individuella förutsättningar eller behov. Samtidigt har nuvarande regering plockat bort arbetsgivarens skyldighet att betala för rehabilitering.

I denna utvärdering är det fortsättningsvis framför allt sjukvårdsförsäkringen, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och kommunens ekonomiska bistånd som åsyftas.

Senare regelverksförändringar inom FK och AF

I samband med omställningskraven i sjukförsäkringen som kom 2008 skall Försäkringskassan nu i första hand bedöma den sjukes förmåga att återgå i arbete, oavsett om detta innebär att gå tillbaka till tidigare arbetsuppgifter/arbetsgivare eller om det innebär att individen får söka nytt arbete utifrån tillgång av arbeten sett till hela arbetsmarknaden. Den tidigare stegmodellen övergavs för att ersättas med den så kallade rehabiliteringskedjan. Syftet med den senare är att ”undvika passivitet i sjukskrivningsprocessen” (RiR 2009:1 s.49). Rehabiliteringskedjan har tidsgränser för hur lång tid efter sjukperiodens början som prövningen av den sjukes arbetsförmåga ska ske. ”Vad som händer med den som mister sin sjukpenning för att det bedömts vara möjligt att arbeta med något annat är egentligen inte en fråga för sjukförsäkringen” (RiR 2009:1 s.22). Detta kan innebära att rätten till sjukpenning upphör och att personen i fråga blir arbetslös.

Inom arbetslöshetsförsäkringen har de stora förändringarna sedan 1997 varit avskaffandet av den förhöjda arbetslöshetsersättningen och den begränsade deltidserättningen. Den senare innebär att det totala antalet dagar för deltidserättning nu uppgår till 75 dagar. Därefter blir det ingen ersättning alls eller så måste individen heltidsstämpla. I detta läge är det kommunernas ekonomiska bistånd som kommer att efterfrågas. I studier som genomförts påvisas samband mellan minskade generella åtaganden från staten tvingar allt fler att söka sig till kommunernas behovsprövade socialbidrag. Samtidigt påpekas den stigmatisering som socialbidragstagandet innebär för individen. Denna politik är att misshushålla med friska människor och deras önskan att bidra aktivt i arbetsliv och samhälle (Salonen 1997/2008).

Glesbygdsmodellen en väg till samverkan

För att kunna möta människor där de är i sin rehabilitering och/eller arbetslöshet är det viktigt att de olika parterna inom socialförsäkringssystemet, myndigheter och arbetsmarknad samverkar. Detta har som tidigare beskrivits och aktivt prövats i olika konstellationer runt om i landet. Glesbygdsmodellen i Härjedalen är en variant där de involverade parterna även har tagit hänsyn till geografiska förutsättningarna och planerat utifrån dessa.

En utgångspunkt för att skapa goda förutsättningar för det konkreta samarbetet mellan FK, AF och kommunen har varit gemensamma utbildningar. Dessa har bidragit till att de involverade aktörerna får möjlighet att skapa en gemensam värdegrund och att få kunskap om varandras regelverk och förutsättningar i samarbetet. Här kan nämnas utbildningar inom alkoholfrågor, intervjueteknik, psykisk ohälsa, arbetslivsinriktad rehabilitering och professionell arbetsförmågebedömning. Knutet till detta senare område har de fått utbildning i hur de skall tillämpa instrumenten WRI och WEIS.

I dialog med varandra har alla samverkansaktörer bidragit till en ökad professionalitet både inom sina egna som varandras verksamhetsområden. Idéer har växt fram och fått ta den tid som behövts innan man har satt dem i handling. I och med detta har de verksamheter som startats varit genomtänkta och därmed har de också haft större möjligheter att fungera på sikt.

Som exempel kan här nämnas samarbetet med kommunens beroendeenhet Zezam. Under mitten av 1990-talet när det första samarbetsprojektet startade var det uttalat att Arbete och Aktivitet inte skulle arbeta med människor som hade en specifik missbruks- eller beroendeproblematik. Personalen på avdelningen hade inte den kompetens som de ansåg behövdes för att kunna ta emot denna målgrupp. Under början av 2000-talet hade IDAMIC sporadiskt samarbete med handläggare på socialförvaltningen kring några personer och från 2005 finns det ett uttalat samarbete mellan Zezam och Arbete och Aktivitet. Detta samarbete innebär att personerna som är aktuella går i behandling på Zezam och har sin arbetsträning inom Arbete och Aktivitet. Det pågående arbetet följs upp på gemensamma träffar där den aktuella personen själv, behandlingspersonal och

handledare från IDAMIC är med. Personal och handledare på IDAMIC har gått utbildning i beroendelära, bland annat genom AF:s utbildningar och genom baskursen i beroendelära som genomförts i SKL:s nationella utvecklings- och implementeringsarbete, Kunskap till praktik.

Tillsammans med AF har det funnits en framarbetad ärendegång från och med 1998, där det har tydliggjorts vem som har ansvar för vad och hur. Det är även uttalat när och på vilket sätt tjänstemannen från AF skall finnas med under praktikperioden inom Arbete och Aktivitet. Vid slutet av praktiktiden skall det skrivas en omdömesredovisning från ansvarig handledare inom Arbete och Aktivitet. I denna redovisning skall omdömen lämnas om personens praktiktid och vad praktiktiden har gett för upplysningar om individens möjligheter till framtida arbetsområden och arbetsförmåga.

I dagsläget har AF flera olika avtal med Arbete och Aktivitet. Dessa kan gälla

- Ungdomsjobb och utvecklingsgaranti för ungdomar
- Jobb och utvecklingsgaranti för äldre
- Lyft
- Fas 3
- IdaFunk

När det gäller kommunens avtalade platser för ungdomar finns det idag fasta rutiner kring dem som får Arbete och Aktivitet som ett erbjudande. De ungdomar och de rutiner som finns är;

- Ungdomar som har svårt med rutiner, svårt att anpassa sig till skolan och som kan ha behov av att komma i någon form av arbete och/eller sysselsättning under ordnade former.
- Ungdomar 18–25 år som har ekonomiskt bistånd, kan vara i arbetsträning hos Arbete och Aktivitet i som mest upp till 1 år som en motprestation, eller fram till dess att de får ett arbete alternativt börjar studera.
- Ungdomar med kriminell belastning som har dömts till samhällsvård kan vara på Arbete och Aktivitet efter att det har skrivits kontrakt där det klart formuleras hur ungdomen skall göra sin samhällstjänst och hur återrapportering skall ske.

Det har även utvecklats ett direkt samarbete över organisationsgränser. Detta innebär att man lärt sig att använda sig av varandra när det behövs och/eller när egna regelverket sätter stopp.

Om vi på AF får in en arbetsökande som vi bedömer att vi inte kan ta hand om kan vi vända oss till socialtjänsten, så att de kan ge personen möjligheter att pröva på Arbete och Aktivitet. Arbete och Aktivitet meddelar när de har utvecklats så att de är ”färdiga” att komma tillbaka till AF. Det har på så sätt blivit bättre ordning i kommunen sedan vi började detta samarbete (Arbetsförmedlingen).

Viktiga forum för detta lokala och regionala samverkansarbete har varit de tidigare arbetsmarknadsnämnderna. Dessa är sedan 2008 ombildade till kommunala arbetsmarknadsråd. I detta finns avdelningen Arbete och Aktivitet representerade tillsammans med politiker och representanter från näringslivet.

Försäkringskassan kan på grund av nya regelverk som trädde i kraft under 2002 inte ingå några egna avtal om platser på Arbete och Aktivitet.

Regelverksförändringar ett hinder

Arbetsförmedlingens, Försäkringskassans och kommunens upphandling av Arbete och Aktivitets tjänster har varierat under de aktuella åren. Oftast har variationer på behövda tjänster varit kopplade till olika regelverksförändringar som nämnda organisationer genomgått. Dessa regelverksförändringar framhåller alla intervjuade som ett av de största hindren i deras samverkan.

För samarbetsparterna kan det innebära att redan gjorda avtal och/eller planerade avtal om platser för deras målgrupper inte kan omsättas i praktiken och att dessa personer då står utan det stöd som de annars hade haft. För avdelningen Arbete och Aktivitet har det inneburit hastigt påkomna svängningar i antal avtalade praktikplatser och därmed indragna intäkter.

Tabell 1 | Antal personer i praktik från respektive aktör

Målgrupp	-98	-99	-00	-01	-02	-03	-04	-05	-06	-07
IFO	5	5	5	5	5	5	8	8	8	8
AF	8	8	15	14	23	23	11	23	21	0
FK	3	4	4	5	7	7	9	8	17	10

Det som är viktigt att påpeka till denna översiktstabell är att antalet personer från IFO stämmer överens med det antal personer som varit i praktik. För AF och FK kan antalet personer i praktik vara fler än vad som är angivet i tabell 1. Det innebär att det i realiteten är fler personer än det antal platser som är angivet här ovan, som omfattas. Retrospektivt finns det ingen möjlighet att redovisa dessa faktiska antal personer då det inte dokumenterats på ett sådant sätt.

Samarbetsaktörerna om Arbete och Aktivitet

Alla intervjuade oavsett om de är politiker, chefer eller tjänstemän/kvinnor, är rörande överens om att den verksamhet som byggts upp tillsammans med avdelningschef och personal inom Arbete och Aktivitet har varit till stor nytta både för deras egen organisations verksamhet och för de människor som fått del av den arbetsträning/arbetsprövning som erbjudits och fortfarande erbjuds. För verksamheten i samarbetsparternas egna organisationer har det inneburit att deras tjänstemän kunnat lägga större del av sin tid på att hjälpa och stötta dem som står närmare arbetsmarknaden eller på annat sätt har behov som kan tillgodoses på annat sätt. Det andra är att det funnits och finns möjligheter för tjänstemännen i de aktuella organisationerna att erbjuda dem som är i behov av en individuellt anpassad återgång till ett aktivt arbetsliv denna möjlighet.

Samarbetet mellan de olika parterna har enligt de intervjuade inneburit att människor som tidigare har "hamnat mellan stolarna", eller där det tidigare inte har funnits möjligheter till anpassad återgång, slipper att hamna i dessa utsatta situationer och istället kan få det stöd som de är i behov utav. Konkret har det inneburit möjligheter till arbetsträning/arbetsprövning/praktik där de kunnat pröva på olika yrken inom samma verksamhet. Under praktiktiden har de kunnat få sin arbetsförmåga bedömd och få tillgång till, eller inspiration till utbildningar utifrån egna individuella förutsättningar. I detta arbete har de haft handledning av professionell och utbildad personal. Praktiken har även gett dem möjligheter att träna på dagliga rutiner och med att arbeta upp sin egen sociala kompetens. Praktikanterna har enligt samverkansparterna känt sig uppskattade och behöva som individer när de deltagit i Arbete och Aktivitets verksamheter.

En av de viktigaste faktorer som de intervjuade tar upp kring samarbetet med Arbete och Aktivitet är denna avdelningschefs förmåga till dialog, förankring och återkoppling. Hon har en förmåga att få alla att känna att de är med "på tåget". Detta tillsammans med den, som de tycker kvalitativt goda verksamhet som utvecklas, skapar ett gediget förtroende och stor handlingsfrihet i verksamheten.

Ibland kan hon upplevas som obehövlig för hon startar inte upp någonting förrän hon vet att hon åtminstone har ekonomin för det. Det borgar ju för att det också blir kvalitet i det hon gör och hon har väldigt liten personalomsättning på sin enhet (politiker).

De menar vidare att det är oerhört fascinerande att man inom omsorgen kan använda omsorgen som arbetsträningsplats. Deras arbetssökande uttrycker enligt dem ofta;

Det är första gången som jag känner mig behövd (samverkanspartner).

De intervjuade fortsätter med att uttrycka att de inte kan se någon annan arbetsgivare som de skulle kunna använda, som skulle kunna göra det arbete som Arbete och Aktivitet gör. Handledarna är med i det dagliga arbetet och det innebär att de vet precis vad som händer. Praktikanterna blir sedda och det skapar trygghet.

Arbete och Aktivitet gör stordåd med våra arbetssökande (gemensamt uttalande)

De flesta som är på praktik vill inte därifrån. Det som skapar trygghet hos samarbetsparterna är att de anser att det alltid är utbildad personal som är handledare och har de inte den utbildning som behövs i starten av ny verksamhet får de kompetensutveckling på detta område under uppbyggnadens gång. Detta gör att det alltid finns förväntad kompetens hos handledarna på Arbete och Aktivitet.

En annan viktig faktor som de belyser är den gemensamma värdegrund som personalen på Arbete och Aktivitet genomsyras utav. Den utgår ifrån en humanistisk värdegrund där alla människor har lika värde. De arbetar i det dagliga mötet utifrån ett salutogent förhållningssätt, vilket innebär att de ser till det friska och till möjligheterna som finns hos individen, istället för att fokusera på hindren. Personalen uppfattas som tidigare nämnts ha en god utbildning både inom det specifika yrkesområde där de är handledare och i social omsorg. De hämtar inspiration ifrån andra verksamheter i landet och upplevs som uppdaterade på adekvata metoder och forskning.

Den låga personalomsättningen menar de intervjuade är ett tecken på goda arbetsförhållanden och det innebär att det finns en kontinuitet i, för praktikanter och handläggare, viktiga personer som gör att de vågar pröva nytt. Personalen på Arbete och Aktivitet har ett enormt tålamod. Det får ta den tid det tar och som behövs.

Sammanfattning av den konkreta samverkan

De ingående samverkansparterna inom Glesbygdsmodellen i Härjedalens kommun har sedan 1994 aktivt arbetat för att finna gemensamma lösningar när det gäller arbetsmarknadspolitiska problem. Arbetet har haft som mål att innefatta alla vuxna invånare som är i behov av detta stöd och som är folkbokförda i kommun. Som utgångspunkt för arbetet tog man tillvara den befintliga dagliga verksamhet som riktade sig till kommunens invånare tillhörande någon av personkretsarna inom LSS. Den utvidgade verksamheten kom att benämnas IDAMIC. De bärande principerna för IDAMIC är tillgänglighet, inflytande, delaktighet, självbestämmande, helhetssyn och Kontinuitet.

Alla involverade samverkanspartners ser utvecklingen av IDAMIC som mycket positiv. Både för individerna som är i behov av tjänsterna och för den egna organisationens effektivitet. Strukturerna för samarbetet har successivt arbetats fram i gemensamma forum och genom gemensamma utbildningsdagar. Dessa har bidragit till förståelse för varandras förutsättningar och en gemensam värdegrund.

De största hindren i detta samarbete och samverkan har enligt parterna varit ständiga regelverksförändringar inom deras respektive organisationer. Möjligheterna utöver de rena samverkansvinsterna läggs i hög grad på det arbete som utförs inom IDAMIC och avdelningen Arbete och Aktivitet. Här framhåller samverkansparterna chefen för verksamheten och hennes förmåga till dialog, förankring och återkoppling. Till detta kommer personalens flexibilitet, professionalism och emotionella kompetens. Samverkansparterna menar enhälligt att ingen annan arbetsgivare skulle kunna genomföra detta arbete på ett bättre sätt.

Glesbygdsmodellen en verksamhet på flera orter i kommunen

Avdelningen Arbete och Aktivitet bedriver sedan år 2002 sin verksamhet utifrån tre huvudorter i Härjedalens kommun, Sveg, Hede och Funäsdalen. Sveg delas upp i tre områden; Östra 1 (Ytterhogdal) Östra 2 (Lillhärddal) och Östra 3 (Lofs-dalen). Hede har filialer i Långå och Vemdalen. Funäsdalen har filialer i Tännäs och Bruksvallarna.

Flertalet av de anställda i Sveg och Hede har funnits med från början eller mitten av 1990-talet. I samband med utökning av verksamheten, som exempelvis i Funäsdalen 2002, har nyanställningar gjorts. Totalt finns för närvarande ett drygt 20-tal personer, med varierande anställningsgrad, i verksamheten. Den grundläggande ambitionen är att all verksamhet skall finnas tillgänglig för alla, så långt som det är möjligt och oberoende av ort.

Glesbygdsmodellen är att vi samlar dem som har liknande behov och så jobbar vi tillsammans (personal).

Detta löser avdelningen i huvudsak genom ett kontinuerligt samarbete mellan de egna verksamheterna på de olika orterna i kommunen. Basverksamheter i form av legojobb, snickeri, textil, färg och form, trädgårdsarbete och miljöarbete finns på alla tre huvudorterna.

Lokalt sker samverkan med andra kommunala förvaltningar och ideella organisationer för att få tillgång till externa praktikplatser. Det tidigare samarbetet med lokala företagare har från och med 2010 avbrutits då nya regelverk inom FK och AF inte längre tillåter detta.

Benämningen Arbete och Aktivitet som avdelningen har sedan 2003 har inte riktigt slagit igenom. Istället är det den tidigare benämningen IDAMIC som är allmänt vedertagen. IDAMIC som begrepp finns fortfarande om basenheterna på de olika huvudorterna.

Arbete och Aktivitet ett växthus

Grundvisionen för allt arbete och alla aktiviteter under avdelningen Arbete och Aktivitet, oberoende av målgrupp, är att det som utförs skall vara på riktigt och att det skall ge möjligheter för praktikanter och arbetstagare att finna sina egna vägar ut på den öppna arbetsmarknaden. Med det menas att det skall vara arbeten eller aktiviteter som det finns behov av. Det skall inte vara någon form av terapi-verksamhet utan istället en öppen verksamhet i ständig förändring, i samklang med övriga samhället.

Verksamheten skall kunna möta behov och krav från de samarbetsaktörer som är aktuella och de arbeten och aktiviteter som erbjuds skall kunna leda till studier eller arbete på den öppna arbetsmarknaden för deltagarna. För de arbetstagare som inte är aktuella på den öppna arbetsmarknaden skall den dagliga vistelsen inom avdelningen Arbete och Aktivitet bidra till stimuli och kompetensutveckling som bygger på varje individs intressen, behov och möjligheter.

Verksamheter i Sveg med omnejd

Dagverksamhet för personer med utvecklingsstörning har funnits i Sveg sedan 1970-talet. Denna verksamhet avknoppades i samband kommunalisering från kommunens avdelning för äldre- och handikappomsorg och blev därmed tillsammans med Hede en egen sektion. I samband med Sysselsättningsprojektet med AF och FK utökades målgruppen för verksamheten och därmed blev namnet på den dagliga verksamheten ändrat till IDAMIC. Under den fortsatta utvecklings- och förändringsprocessen har ytterligare verksamheter tillkommit och dessa finns nu under den gemensamma avdelningen Arbete och Aktivitet. Idag finns 17 personer anställda i Sveg.

Sveg är kommunens centralort och flertalet av kommunens innevånare är också boende i eller omkring Sveg. (finns boende i och runtomkring orten). Det förklarar också att det inom IDAMIC och övriga enheter inom Arbete och Aktivitet i Sveg finns en större mångfald av aktiviteter och ett större antal handledare än på de övriga orterna i kommunen.

I samband med en rundvandring på samhället i Sveg så inser man att avdelningen Arbete och Aktivitets verksamheter finns integrerade i byns övriga samhällsutbud. Återbrukspoolen med sin affär, Jämtlandsgatan med sin snickeri-, textil- och målaravdelning och secondhand affären Eken, ligger belägna alldeles intill övriga butiker inne i Sveg. I en villa nära centrum finns det ursprungliga IDAMIC. Där finns det idag en aktiv köksverksamhet, trädgårdsarbete, café, media och administration. Arbete och Aktivitet driver IDA:s kiosk på Svegsmon, tidigare sjukhuset. Där finns även vaktmästeriet IDAFIX, ungdomsverksamheten IPAS och ytterligare en del av Arbete och Aktivitets administration.

Verksamheten integreras i det dagliga livet (personal).

Verksamheternas centrala placering har bidragit till att de är väl integrerade med övriga företag och organisationer i byn. Detta visar sig också i ett aktivt samarbete på olika sätt. I ett av caféerna på byn har arbetstagare och praktikanter hjälpt till med snickeriarbeten och inredningsdetaljer under handledning av professionell handledare. Möbelaffären som finns i Sveg rekommenderar kunder till Återbrukspoolen, likaväl som Återbrukspoolen och övriga verksamheter inom Arbeta och Aktivitet hänvisar till dem och övriga företagare i samhället i andra sammanhang. På detta sätt når man en ömsesidig vinna, vinna situation och undviker därmed också att en sned konkurrens uppstår.

Vi tänker ju på dem som vi har i verksamheten som ska må bra och ha bra arbetsuppgifter. Skulle någon annan komma på att starta någon liknande verksamhet då kanske vi lägger ner vår (personal).

Utöver detta finns Härjeåns Vårdshus som hålls öppet under sommartid. Genom ett aktivt samarbete med kommunens gymnasieskola och hotell- och restaurangprogrammet finns det sedan några år möjligheter för en av avgångseleverna att få arbete som ansvarig kökschef under kommande säsong. För övrigt finns det både arbetstagare, praktikanter och handledare i olika kombinationer under säsongen. Arbetsuppgifterna är mångfacetterade och omfattar yrken som kallskänka, kock, servering, disk och städning. Praktiken ger möjligheter till arbetsträning och trainee platser som direkt kan leda till ett arbete på öppna arbetsmarknaden. Arbetsplatsen bidrar till att de som är där får möjlighet att känna av om detta arbetsområde skulle kunna fungera för dem eller inte. De får även möjlighet att känna efter om det överhuvudtaget är ett yrke som motsvarar de tankar som de haft. För övriga enheter bidrar Vårdshuset till varierade arbetsuppgifter som till exempel reparationer och iordningställande av lokaler.

Fäbodvallen är ett samarbete med HOLMEN SKOG där IDAMIC har åtagit sig att renovera och restaurera byggnader samt hålla tunet rent från sly. Detta innebär att det även vid Fäboden finns en mångfald av arbetsuppgifter. Till detta kommer att Fäbodvallen kan användas i samband med olika friskvårdsaktiviteter.

Verksamheter i Hede med omnejd

Daglig verksamhet i Hede startades upp 1988, i samband med kommunaliseringen av landstingets sociala omsorgsverksamheter. De personer som kom från Furu hagens vårdhem i samband med starten var gravt funktionshindrade. Detta innebar att verksamheten i Hede fick en specifik inriktning.

Huvudverksamheten finns fortfarande belägen på industriområdet i Hede där den dagliga verksamheten byggdes upp. Det fanns redan då krav på att denna form av verksamhet skulle integreras i det övriga samhället på så sätt att de skulle finnas där övriga industriföretag var etablerade. IDAMIC i sin tur kom till av samma skäl som i Sveg.

Det finns fortfarande idag arbetstagare kvar i Hede som kom dit i samband med utflyttningarna från Furu hagens vårdhem. Praktikanter som finns i Hede idag har IDAMIC som sin utgångspunkt. Däremot har de flesta sina praktikplatser förlagda ute i andra verksamheter på orten. Vid detta utvärderingstillfälle fanns det de som hade sin praktik som vaktmästare i kommunal verksamhet och som assistent i skolan.

För övrigt finns all fast verksamhet i de lokaler som från början har fungerat som daglig verksamhet för de gravt funktionshindrade. Detta innebär att det i Hede även finns möjligheter att ha sin praktik inriktad på arbetsområdet vård och omsorg. Här kan praktikanter då finnas med som stöd för de funktionshindrade och delta i de sysslor som är aktuella under dagen.

Som ett exempel på nya arbetsuppgifter som kan finnas i befintliga lokaler kan ett uppdrag från Läns museet Jamtli nämnas. Detta arbete innebar att en praktikant hade fått i uppdrag att beskära och scanna in ett stort antal historiska fotografier i datorn. Materialet skickades därefter tillbaka till Läns museet för att arkiveras för framtiden. Utöver verksamheten i Hede finns en AME filial i Vemdalen.

I Hede finns idag tre anställda, två män och en kvinna.

Verksamheter i Funäsdalen med omnejd

Verksamheten i Funäsdalen startade år 2002 och var från början ett EU projekt som gick under namnet Resurscentrum. Detta var ett ”nytt” samarbetsprojekt mellan FK, AF och Härjedalens kommun. För Arbete och Aktivitet i Funäsdalen har detta inneburit att verksamheten aldrig har varit en verksamhet som enbart har haft inriktning mot personer med utvecklingsstörning eller funktionshinder. Istället har det blivit en samlingsplats för alla dem som behöver få stöd i att komma ut på den öppna arbetsmarknaden.

Verksamheten är centralt belägen i Funäsdalen, i Sparbankens tidigare lokaler. Direkt ut mot gatan finns deras affärslokal där de säljer saker som de själva tillverkar och saker som de renoverar i återbruksverkstaden. Bakom affären sträcker de övriga lokalerna ut sig åt båda håll. Längst in till höger, i det gamla bankfacket, finns idag sinnenas rum. Direkt utanför till vänster finns sy- och snickeriavdelningen och till höger finns en sitthörna med akvarium. Framför sitthörnan har man möblerat med kontorsmöbler så att det finns fyra arbetsplatser där arbetsta-

gare och/eller praktikanter kan sitta och arbeta vid datorer. På väg bort mot personalens kontor finns ett konferensrum där personal, arbetstagare och praktikanter har sina planeringsmöten och där de kan ha träffar av olika slag. Denna lokal används också av AF och FK vid behov. Till vänster alldeles vid personalkontoret finns köket

De externa praktikplatserna i Funäsdalen finns idag på biblioteket, hos ideella organisationer och som en vaktmästartjänst på Fjällmuseet. Här har tillkommit olika praktikplatsuppgifter under åren. Dessa har bland annat inneburit att måla pumpstationer, bilvård, sköta tömning av kommunens hundlatriner och städning av kommunens rastplatser.

I Funäsdalen finns det idag tre personal, två kvinnor och en man.

Arbetsgemenskap i basverksamheter på alla orterna

Alla verksamheter på Arbeta och Aktivitet syftar till att vidmakthålla eller utveckla individernas fysiska, psykiska och sociala funktioner. Det finns en mångfald av verksamheter som ständigt är under utveckling. På alla de tre huvudorterna finns det tillgång till olika former av legojobb, miljöarbeten, snickeri, textil, färg och form, köksarbete, odling och skötsel av planteringar, byvaktmästare, skogsvård, vedhantering. Varje arbetsområde som här nämnts bryts i sin tur ner i olika moment som innebär att fler blir delaktiga i det gemensamma arbetet.

Vi ser jobb i det mesta, det är också unikt! Vi delar upp jobb. Det behöver inte vara en och samma person som gör hela kedjan. En är duktig på att räkna, en på att såga, man kan bygga på varandra på så sätt (personal).

Legoarbeten; har funnits från det att verksamheten enbart var dagverksamhet för funktionshindrade och finns fortfarande när konjunkturerna på arbetsmarknaden är sådana att företagen inte själva genomför dessa arbetsuppgifter. Det är omtyckta arbeten som passar flera av arbetstagarna och praktikanterna. Genom arbetsmomenten får de träna sin finmotorik. Praktikanter kan även vara de funktionshindrade behjälpliga i den mån det behövs.

Miljöarbete; har funnits sedan 1998 och gick då under benämningen Kretsloppshuset. Här finns uppdrag från det kommunala bostadsbolaget Härjegårdar och ett av kommunens daghem som innebär källsortering av miljöavfall. Källsorteringen sköts av personal och/eller praktikanter tillsammans med arbetstagare. Miljögruppen källsorterar även inom Arbeta och Aktivitets egna verksamheter. Gruppen i Funäsdalen som håller på med källsortering fick namnet miljögruppen under år 2006. Deras arbete hade då utökats med källsortering åt fler kunder. De

har fått ytterligare ett uppdrag som innebär att de kört bort pappersavfall åt några av byns företagare. På grund av nu gällande regelverk hos AF och FK har en del tidigare uppdrag från olika intressenter fått avslutas.

Byvaktmästare; denna tjänst syftar till att ge äldre, funktionshindrade och långtidssjuka personer som är folkbokförda i kommunen hjälp med snöskottning, sandning, gräsklippning, lövkrottning, häckklippning, smärre reparationer/underhåll, som att till exempel byta glödlampor, skruva fast handtag och dyligt. För att få tillgång till denna tjänst krävs en biståndsbedömning och beslut. Syftet med tjänsten är att personer skall kunna bo kvar i sin ordinarie bostad så länge som det är möjligt utan att dessa nödvändiga praktiska sysslor skall skapa ett hinder för detta.

Textil; är också en verksamhet som funnits med sedan dagcentertiden. Här stickas, virkas och sys det. Föremålen som tillverkas säljs i secondhand affären Eken eller används för internt bruk. Textilenheten har bland annat tillverkat väggbonad till IDAMICS fåbodvall. Arbetskläder har sytts upp för internt bruk som exempelvis vid Härjeåns Vårdshus. Dit har det även sytts gardiner, vävts bordslöpare med mera. På Eken som öppnades i mitten av 1990-talet finns det ytterligare arbetsuppgifter, som att tvätta och göra i ordning de kläder som lämnas in. De skall katalogiseras och går sedan till försäljning. Detta bidrar till att de som arbetar och/eller har sin aktivitet på secondhand affären Eken även får hantera kunder som kommer till affären och får träna i kassahantering.

Kök; i köket får arbetstagare och praktikanter möjlighet att arbeta med alla de sysslor som finns tillgängliga. Det innebär inhandling, matlagning, dukning och diskning. Någon sköter om kaffekassan som skall räknas varje dag och redovisas en gång i veckan. De bakar bröd till det egna fiket och under sommarhalvåret bakar de även en del till Härjeåns Vårdshus. Varje år ordnar de med gemensamma krafter och kunskaper ett julbord som samtliga inom Arbeta och Aktivitet bjuds in till.

Trädgårdsarbete; har funnits med hela tiden och innebär att det sås frön till de egna blomsterrabatterna och blomlådorna. De driver upp grönsaker och örter. Dessa använder de för eget bruk på caféerna och på Härjeåns Vårdshus. Så långt som det räcker använder de jord från den egna komposten. Till och ifrån har de haft höns och då innebär det skötsel av dem och insamling av ägg, som sedan kan användas i matlagning och till bak.

Snickeri, färg och form; är även detta en verksamhet som funnits med sedan dagcentertiden och den innebär att arbetstagare och praktikanter arbetar med olika former av träarbeten. De tillverkar till exempel fågelholkar, fågelhus, staketspjälor och skohyllor. Även större arbeten som förråd och utedass tillverkas. Praktikanter, arbetstagare och handledare finns med och iordningsställer Arbeta

och Aktivitets egna lokaler när så behövs. Detta kan innebära både snickeri-, textil och form- och målningsarbeten. Det senaste större arbetet som de har varit med i är iordningställandet av det nyöppnade Mickens hunddagis. Då använde man praktikplatsen på ett sådant sätt att framför allt ungdomar fick möjlighet att prova på snickeriyrket under handledning av en person med denna profession. Detta för att de skall få möjlighet att känna på vad detta yrkesområde kan omfatta och därmed bli inspirerade att utbilda sig inom området.

Återbrukspoolen; startade som ett projekt mellan 2002–2004 på uppdrag av kommunen, som svar på en motion till kommunfullmäktige. Verksamheten består idag i huvudsak av möbelrenovering och har sitt huvudsäte i Sveg, där den sedan 2005 finns som permanent verksamhet med egna lokaler och försäljning. På de övriga orterna är återbruket integrerat som en del i den övriga verksamheten. Det innebär att de lagar, klär om och målar lokalt inlämnade produkter och/eller möbler ifrån Återbrukspoolen i Sveg. I Funäsdalen finns försäljningen av dessa möbler tillsammans med secondhand och loppis i en försäljningslokal i direkt anslutning till den övriga verksamheten.

Data/Media; som finns i Sveg har också filialer i Hede och Funäsdalen. Detta betyder att alla som finns inom IDAMIC och som har intresse för denna typ av verksamhet, kan vara med och bidra till den eget producerade tidning Intärnt. Detta innebär att praktikanter och arbetstagare genomför intervjuer, fotograferar och bearbetar material till densamma. Genom dataenheten får de som behöver och önskar tillgång till utbildningar som exempelvis körkortsteori. Ett större arbete som genomförts är som tidigare nämnts scanning av gamla fotografier för Länsmuseet Jamtli.

Datorer är något som man måste kunna idag. Skall vi förbereda människor för den öppna arbetsmarknaden måste vi följa med i den allmänna utvecklingen. De måste i alla fall få lära sig hur en dator funkar (personal).

Alla enheterna arbetar för att ordna externa praktikplatser för arbetstagare och praktikanter. Då i första hand inom kommunala förvaltningar, ideella organisationer och när det är möjligt privata företag på orten.

Som tidigare nämnts är Arbete och Aktivitet en verksamhet under ständig utveckling. Det innebär att det hela tiden finns olika projekt som är under utredning och/eller planering. Det läggs också in fler uppdrag till avdelningen Arbete och Aktivitet lika väl som till IDAMIC från de beslutande politikerna i kommunen.

Under året som denna utvärdering har genomförts har bland annat ett större växthus varit under planering. Det har i nuläget lagts på is då regelverk och

organisationsförändringar inom Arbetsförmedlingen har bidragit till att de inte kunnat gå in som planerat som medfinansierare. En verksamhet som har byggts upp är Mickens hunddagis. Denna verksamhet har under 2011 fått FoU medel¹ till en förstudie för att undersöka hur den skall kunna användas i samband med promenader tillsammans med äldre personer inom äldreomsorgen och/eller med äldre som bor kvar i sina egna hem.

Utveckling för personalen

För personalen på Arbete och Aktivitet har utvecklingen av verksamheten inneburit nya och mer omfattande arbetsuppgifter. Det har bidragit till kompetensutveckling och en varierande arbetsvardag.

Det ställs mycket större krav på handledare och personal idag på att vara väldigt bred i det vi håller på med. Dels det praktiska och allt vid sidan om som myndighetskontakter, kontakter med lokala företag, fakturor, bidrag, ansökningar. Vi skall stödja praktikanterna och arbetstagarna med liknande, det är oss de frågar, för här känner de sig trygga (personal).

I och med praktikanterna har vi kunnat ta på oss lite andra jobb (personal).

Den beslutande nämnden i kommunen ställer också nya krav på ”nya” mål för verksamheten. De nya målen skall vara riktade mot personal och ekonomi. Nyckeltal ska tas fram så att verksamheten ska kunna jämföras med liknande verksamheter i landet. Nyckeltalen ska också kunna ligga till grund för jämförande egenutvärderingar.

Personalen tillika med samverkansaktörerna pekar på vikten av att det finns en stark och kunnig chef och arbetsledare för att ett dylikt utvecklingsarbete skall kunna genomföras. Personalen påpekar att det goda interna samarbetet och goda genomarbetade finansieringsplaner ger förutsättningar till att verksamheten upplevs komma med hållbara idéer och anses som seriös. Därtill kommer som tidigare påpekats chefens kontinuerliga förankringsarbete både internt och externt.

De möjligheter som personalen ser med sin verksamhet är att alla har samma möjligheter och skyldigheter. Det är öppna dörrar och en gemensam ideologi som råder. Alla som vill kan utvecklas inom avdelningen Arbete och Aktivitet.

1 FoU Jämt har 500 000 kronor per år som personal i Jämtlands kommuner med anställningar inom individ- och familjeomsorgen eller inom den kommunala sjukvården kan söka medel ifrån. Dessa medel skall användas för studier som kan bidra till kompetensutveckling och/eller metodutveckling inom nämnda verksamhetsområden.

Det finns ingenting som är omöjligt, kan ta lite tid innan saker blir förankrade bara (personal).

De hinder som de nämner är attityder i samhället i sig, att de synsätt som råder både inom kommunens egna förvaltningar och för övrigt, kan bidra till att Glesbygdsmodellen kan motarbetas. Vilket skulle innebära att de praktikanter och arbetstagare som nu finns i verksamheten inte skulle få det stöd och den utveckling som de är i behov av. Attityder och synsätt påverkar enligt personalen även praktikanternas syn på verksamheten i början.

Det har varit lite skämmigt för praktikanterna att komma hit. De som väl har kommit har trivts. Det är inte riktigt som de tänkt sig när de väl börjat (personal).

Ett hinder som också har nämnts är tidigare avsaknad av ett administrativt verksamhetssystem som medverkat till att dokumentation och kontinuerliga uppföljningar har försvårats. Under 2011 kommer ett nytt databuret system att arbetas in i verksamheten och detta förväntas både bidra till säkrare dokumentation samt bidra till att personer i organisationen kommer avlastas då många manuella uppgifter automatiseras.

Medbestämmande ger brukarinflytande och bidrar till kvalitetssäkring

Arbetstagare deltar i verksamhetens ledningsgrupp i form av medarbetarråd sedan 1999. Denna aktiva medverkan av verksamhetens deltagare vidareutvecklas kontinuerligt, med veckomöten för dem som sällan är ”inne” och jobbaroch dagliga planeringsmöten för dem som arbetar inne, där samtliga deltar.

För praktikanter görs individuella handlingsplaner tillsammans med personen själv, representant från den organisation som aktualiserat platsen och representant från Arbete och Aktivitet. De individuella handlingsplanerna skall som tidigare nämnts, utgå ifrån individens intressen, möjligheter och behov. Kontinuerliga individuella uppföljningar ska ske under praktiktidens gång.

För personalens del finns det utrymme för ett kontinuerligt medbestämmande, då de förändringar som sker alltid diskuteras i ledningsgruppen, på personalmöten och vid andra gemensamma träffar. Har någon en idé så kan denna väckas direkt med nuvarande chef som hela tiden finns med ute i verksamheterna.

Arbete och Aktivitets arbetsmiljöarbete präglas av respekt och omsorg för de personer som arbetar inom avdelningen. Detta omfattar alla anställda, arbetstagare och praktikanter och är en del av den ordinarie verksamhetsplaneringen. Alla har kontinuerlig debriefing efter arbetsdagen eller veckan.

Tabell 2 Arbete och Aktivitets forum för delaktighet, inflytande och kvalitetssäkring av verksamheten

Personal	Arbetstagare (LSS/SoL)	Praktikanter (AF, IFO, FK)
Samverkansgrupp	Medarbetarråd	Planeringsmöten
Avdelningsmöten och APT	Planeringsmöten	Uppföljningsmöten, Integrationsmöten
Utvecklingssamtal	Individuell plan, Habiliteringsplan, arbetsplan och Kvalitets och utvecklingsplan	Handlingsplan och arbetsplan

En praktikantutvärdering genomfördes av två studenter år 1997, utifrån en önskan från alla samverkanspartner att få sysselsättningsprojektet utvärderat, innan det togs beslut om verksamheten skulle bli en permanentad verksamhet under Arbete och Aktivitet (Jernberg & Norling 1997).

Brukarundersökningar som omfattar både kvalitetsmätning och den psykosociala arbetsmiljön genomförs årligen sedan 2000. Dessa brukarundersökningar visar genomgående på mycket positiva utfall.

Under 2010 har Komrev inom Price Waterhouse Coopers genomfört en genomlysning av ledningsorganisationen inom socialförvaltningen där de också specifikt har analyserat ledning och styrningsfunktioner inom verksamheterna för vård och omsorg i Härjedalens kommun (Larsson 2010). I denna genomlysning använde sig utredaren av begreppet ”diversehandel” om Arbete och Aktivitets verksamhet. Detta återkommer jag till i det avslutande analys- och reflektionsvsnittet i denna rapport.

Friskvård

Friskvård av olika slag för att stärka både individ och verksamhet har funnits med som en självklarhet för alla anställda, arbetstagare och praktikanter i alla verksamheter sedan start. I friskvårdsarbetet för arbetstagare och praktikanter ingår olika former av aktiviteter. Dessa planeras och läggs in utifrån individens egna önskningar och behov. För några kan det innebära ridning som ger en multiverkan både för kropp och själ. För andra kan det vara att gå på gym och träna efter ett individuellt program eller att få tillgång till musikterapi. Sedan 2000 har det funnits olika varianter av ”sinnenas hus” på de tre orternas avdelningar. Sinnenas hus innebär att det finns rum som är inredda efter naturens fyra olika element vind, vatten eld och jord. Några praktikanter har beskrivit dessa rums betydelse enligt nedan:

I sinnenas hus får stimuli flöda. I sinnenas hus får själen sin föda. Färger som gör att du kommer till ro. Musik som låter stressen bero. Ljusspel som regnbågens sprakande prakt. Rytmer och trummor som går i takt. Här kan man finna en storslagen skatt. Att bli hel och spinna som en trygg liten katt (två praktikanter 2002).

Sinnesträningen kombineras alltid på alla orterna med att man vistas ute och därmed får uppleva naturen direkt. I många fall kombineras utevistelserna med olika arbetsinsatser som skall utföras. Det kan till exempel vara arbeten vid Fäboden, i trädgårdarna eller att iordningsställa skoterleder.

Sammanfattning av Glesbygdsmodellens verksamhet

Sedan 2002 bedriver avdelningen Arbete och Aktivitet verksamhet på tre orter i kommunen, med filialer på ytterligare orter efter behov. Inom avdelningen Arbete och Aktivitet och IDAMIC arbetar man efter principen att människor som är i behov av deras tjänster skall få dessa i första hand utifrånintresseområden, inte utifrån funktionshinder. Detta innebär att människor med olika funktionshinder, arbetslöshet eller långtidssjukskrivning finns i integrerade grupper, där de arbetar tillsammans i verksamheter som de har gemensamma intressen i.

Praktikplatser finns både inom den egna verksamheten, kommunens övriga förvaltningar och hos privata företagare och ideella organisationer på orterna. Alla arbetsuppgifter som utförs skall vara meningsfulla och i sig kunna leda till ett arbete på den öppna arbetsmarknaden, lika väl som till kompletterande studier för att därmed bli mer attraktiv på arbetsmarknaden.

Den utvidgade verksamheten inom avdelningen Arbete och Aktivitet har medfört fler och mer specialiserade arbetsuppgifter för personalen. Dessa har upplevts som stimulerande och kompetensvidgande. Personalen menar att denna utveckling även har varit positiv för arbetstagare och praktikanter, lika väl som för samhället i stort.

Det som har upplevts som ett hinder i verksamheten är de attityder som finns i samhället och inom de egna förvaltningarna gentemot de grupper som finns inom verksamheten. Samtidigt har dessa attityder delvis förändrats genom den integrerade verksamhet som bedrivs, på så sätt att de nya grupper som tillkommit förändrar sin inställning under praktiktidens gång. Detta för de sedan vidare till vänner och bekanta. Genom den öppenhet som finns i verksamheten involveras även alla deltagare i det övriga samhällets aktiviteter på ett naturligt sätt.

Mångfalden av aktiviteter och den öppenhet och flexibilitet som finns inom organisationen är möjliggörande faktorer som bidrar till kontinuerlig utveckling

av verksamheten. Ingenting anses vara omöjligt, en del saker tar bara lite längre tid. En viktig del i detta kontinuerliga utvecklingsarbete är att utnyttja alla möjligheter till inflytande och medbestämmande.

Det ställs idag större och utvidgade krav från ansvariga politiker på uppföljning av verksamheten enligt givna nyckeltal. För detta ändamål har ett databuret utvidgat verksamhetssystem implementerats i verksamheten.

Vilka är praktikanterna och vad tycker de?

Totalt har 24 praktikanter intervjuats, 14 kvinnor och 10 män, jämt fördelat mellan de som funnits med under 1990-talet/början av 2000 och de som funnits med under senare period. Av de intervjuade var det tre kvinnor och tre män som var i pågående praktik. Av de intervjuade kvinnorna är två ungdomar (18–26 år), fyra äldre (60–65 år) och åtta mitt i livet (27–59 år). Bland männen fördelar de intervjuade sig mellan två ungdomar, fyra mitt i livet och fyra äldre. Fördelningen mellan FK (10) och AF (11) är jämn när det gäller antalet intervjuade. Bland de intervjuade hade tre kommit via kommunen. De hade alla tre haft en beroende-problematik som i sig bidragit till att de hade fått sluta sina anställningar och haft problem med att finna nya anställningar på den öppna arbetsmarknaden.

De som kommit via Försäkringskassan har i huvudsak varit personer med mycket allvarliga sjukdomsbilder. Det har varit allt ifrån svåra cancerfall, hjärtsjukdomar, förslitningsskador till personer med långvarig psykisk problematik.

Bland de arbetslösa som har varit borta från den öppna arbetsmarknaden under längre perioder är det framför allt de som befinner sig mitt i livet som är representerade. Ofta har deras situation varit sådan att de har drabbats av sjukdom och/eller förslitningsskador, som medfört att de inte har kunnat gå tillbaka till sina tidigare arbetsplatser. Ett flertal av dessa har upplevt att de har blivit helt bortglömda i sina utsatta situationer. När kontakt återupptagits antingen på egen begäran eller efter förnyad kontakt från FK, har de så småningom blivit överförda till AF, för att finna nya vägar in i arbetslivet. Det är i huvudsak i denna grupp av praktikanter som vi finner dem som fått stöd via Arbete och Aktivitet vid mer än ett tillfälle.

Några av de arbetssökande som intervjuats är personer som har flyttat tillbaka hem eller är nyinflyttade i kommunen. De äldre av dessa inflyttade har haft svårt att finna stadigvarande jobb. För de mitt i livet, i samma kategori, har tiden på Arbete och Aktivitet inneburit kontakt med olika arbetsgivare och det har i de flesta fall lett till anställningar inom relativt kort tid.

De ungdomar som har blivit intervjuade har haft svårt att få något stadigvarande arbete efter gymnasiet. De har inte heller varit klara över vad de skulle vilja

fortsätta att utbilda sig i. Två av de tre som intervjuats har inspirerats till fortsatta studier under sin tid på Arbete och Aktivitet. Den tredje har inte funderat på vidare studier, men har fått pröva på olika arbeten under praktiktiden och därmed fått tankar om vad som kan vara aktuellt att arbeta vidare med.

Bland de äldre är förslitningsskador, att företaget de arbetat på lagt ner sin verksamhet eller att de blivit ”utlösta” ifrån arbetet på grund av neddragningar, de främsta orsakerna till deras belägenhet. Bland de äldre kvinnor som intervjuats har majoriteten bara haft några år kvar till pension. Bland de äldre männen har majoriteten fortfarande fem till åtta år kvar till ålderspension.

Praktiktidens längd har varierat från några veckor till två år. Hos majoriteten har praktiktiden varat mellan 4–12 månader. Det är tre kvinnor och tre män bland de intervjuade som har haft mer än ett praktiktillfälle på Arbete och Aktivitet.

Praktikanternas tankar om tiden på Arbete och Aktivitet

En absolut klar majoritet av de intervjuade praktikanterna ser tiden hos Arbete och Aktivitet som ett verkligt lyft för dem själva. Vad som har varit viktigt skiljer sig för var och en utifrån den kontext som de befinner sig i som individer.

Gemensamt för alla intervjuade är att de framhåller den kompetens och värme som all personal på Arbete och Aktivitet har och att personalens bemötande har bidragit till att de själva har känt sig sedda och trygga. Majoriteten av de intervjuade har haft en eller flera ur personalen från Arbete och Aktivitet som sina handledare. Övriga har inte uppfattningen att det har varit någon speciell person som har varit deras handledare, men de upplever ändå att de har fått den hjälp och det stöd som de har behövt.

Känslan av att bli sedd och därmed trygg har bidragit till att de orkat bryta sin isolering och våga pröva verksamheter i den takt som de själva orkat. Detta i sin tur har ökat deras självkänsla och möjligheter att våga pröva nytt och utifrån detta finna nya vägar ut på den öppna arbetsmarknaden, eller i kompletterande studier. Om inte annat har personalens bemötande bidragit till möjligheter av att utveckla sig själv och skapa öppnare relationer till sig själv och andra.

Flera påpekar vikten av att de arbetsuppgifter som de funnits eller finns in-volverade i på Arbete och Aktivitet är på riktigt. Det är inte en sysselsättning för sysselsättningens egen skull, utan arbetsinsatser som bidrar till ett mervärde för andra än dem själv.

Det har inneburit att jag har kunnat arbeta på heltid med att förändra mig själv och mina beteenden. Jag började arbetsträna några timmar i veckan på en av kommunens verksamheter, men har sedan funnits på IDAMIC. Där har jag fått arbeta mycket med måleri, men även med textilier. Jag har kunnat släppa min rädsla och börjat känna mig trygg i mig själv och med andra. För mig har det varit helt fantastiskt att få vara med i denna verksamhet. Det är ett mycket öppet och fint klimat här. Jag har fått lära mig nya saker som har varit utvecklande för mig själv. Det var okey att hålla på med detta fast att jag inte fick betalt. Det gav något tillbaka. Det här andra har inte utvecklat mig. Det har gett oerhört mycket att vara i denna trygga grupp, som accepterar alla och få träna på att duga. Jag har tidigare varit livrädd för att bli utfryst och att inte duga (person mitt i livet).

Praktiken har inneburit att jag brutit min isolering och fått träna på att komma ut med andra människor igen. Jag trivdes så bra däruppe. Jag kunde styra själv efter hur jag orkade. Jag har haft min bas på IDAMIC hela tiden. Hade inte denna verksamhets funnits hade jag inte varit den jag är idag. Jag hade noll självkänsla när jag började, det har varit guld värt. Det finns ingen arbetsgivare som hade kunnat anställa en person i mitt skick. Det som är viktigt med Arbete och Aktivitet är att det är äkta sysselsättning. Det är inget konstlat. Personerna som arbetar där har sitt syssätt och jag tycker de är bra allihop (person mitt i livet).

Det betydde trygghet att vara där. Man fick trygghet i personalen, man fick stöd (person mitt i livet).

Många av praktikanterna har påvisat värdet i att ha ett arbete och/eller en aktivitet att gå till. Det har hjälpt dem att hitta tillbaka till en dygnsrytm som gör att de kan fungera bättre tillsammans med andra och i samhället för övrigt. Tiden på Arbete och Aktivitet har också inneburit träning i att skapa och hålla liv i sociala kontakter.

Man blir väldigt rutinlös som missbrukare. Så det har varit viktigt för mig att komma upp och att ha något att gå till. Jag har fått sociala kontakter här (person mitt i livet).

Det var kul att lära känna nytt folk. Man lärde sig att vara mer social och att prata med folk. Det känns som jag växt under tiden trots att jag inte var där så länge. Har blivit mer vuxen och fått mer ansvar(ungdom).

Det har varit bra att ha något att göra, tidigare satt jag bara hemma. Hade vänt på dygnet. Jag har blivit mer öppen och positiv (ungdom).

Det var viktigt att få en sysselsättning och att träna på att hantera min stress. Tiden på Arbete och Aktivitet har lärt mig att öppna mig för andra människor. Det har höjt min självkänsla. De gör ett fantastiskt jobb (person mitt i livet).

Att få möjlighet att komma tillbaka i sin egen takt och att bli sedd och lyssnad på är en av de viktigaste faktorerna som praktikanterna lyfter och detta är något som de understryker verkligen har tillgodosetts på Arbete och Aktivitet. Personalens öppenhet gentemot de praktiserande har bidragit till att de har känt stöd och vågat ta ytterligare steg i sin individuella utveckling.

Bra att komma ut och få lite styrsel, men jag kände att det här, kommer inte att leda vidare till ett jobb. Jag förstår ju att man inte kan sätta folk som mig vart som helst. Vi måste få ta det lite lugnt, man kan inte ställa några större krav på oss. Arbete och Aktivitet var viktigt för att bara få komma igång i den takt som jag orkade. Det var bra att få komma ut och träffa lite folk. Jag upptäckte att jag var rätt duktig på att baka bröd (person mitt i livet).

Kritik

De som på något sätt har lämnat kritik gör det egentligen inte direkt mot verksamheten på Arbete och Aktivitet utan utifrån utvecklingen på arbetsmarknaden och hur välfärdssamhällets olika inrättningar förändrats. Det de pekar på är en arbetsmarknad som förflyttas till områden och länder där arbetskraften är billigare eller där stordrift ger bättre vinning för företaget. I en glesbygdskommun som Härjedalen slår detta hårt mot den arbetsföra befolkningen när företag lägger ner sin verksamhet och möjligheter till arbete på orten minskar.

När det gäller välfärdssamhällets insatser i form av sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring finns det en genomgående kritik och frustration som praktikanterna uttrycker antingen som känslan av att bli utnyttjad, att de får göra samma arbete som andra, utan att få avtalsenlig lön eller att regelverk förändras så att det som tidigare har varit planerat har blivit omöjligt att genomföra. Det andra som framför allt uttrycks av äldre personer som fanns med i starten av verksamheten på IDAMIC, är att insatsen har känts som ett påtvingat måste. Personerna har upplevt insatsen som ett nödvändigt ont utan egentlig mening.

Även FK:s och AF:s regelverk satte stopp för utökad praktik då man inte kunde arbeta mer än 25 % för att ha rätt till sjukpenning. Om man kunde praktisera därutöver blev man överskriven till AF och då var det inte säkert att jag kunde vara kvar på Eken (äldre).

Ja om jag skall vara helt ärlig så gav det mig ingenting. Jag kände det som ett straffarbete. Nu skall du göra det. Och jag som är så gammal, det kommer ändå inte att leda till något jobb. Jag kunde ju bara arbeta 25 % (äldre).

Jag har varit här i snart ett år och kommer att vara ett år till. Fick beslut på hela tidsperioden på en gång. Jag vet inte varför. Det är väl för att jag är så gammal och som det ser ut på arbetsmarknaden . Även om det skulle bli en industri inte vill de ha en gammal tant som snart skall pensioneras (äldre).

Samtidigt uttryckte dessa kvinnor att de trivdes bra i verksamheten och att de blev väl bemötta. För en av dem betydde det även mycket att få vara ute i arbete, att få bekräftelse på den kunskap som tidigare hade varit en tillgång i kommunens verksamhet.

Trivdes väldigt bra, alla är så vänliga där. Det betydde mycket för mig att få vara ute i arbetslivet, att ha ett arbete att gå till. Man kände att man var accepterad som människa. Alla var snälla och vänliga. Det var en mjuk, tillmötesgående miljö. I början kändes det konstigt att behöva be om lov att handla något som behövdes, hade ju tidigare haft ansvar för budget själv. Jag kunde ha gjort mer än jag fick. Men bestämmelserna var så och jag förstår att de behövde ju lära känna mig först (äldre).

En tendens som syns i materialet är att samverkan mellan de olika ingående parterna förbättrats över åren. Uppföljningsträffar med representanter från aktuell aktör, Arbete och Aktivitet samt berörd praktikant hålls mer kontinuerligt idag jämfört med tidigare. Detta medför en kontinuitet i insatser och en mjukare övergång från det ena till det andra systemet.

IDAMIC – Jag är väl inte utvecklingsstörd!?

Alla som intervjuats, oberoende om de haft sin praktik under slutet av 1990-talet eller om de har den nu, beskriver att de har blivit erbjudna praktik på IDAMIC. Det är i stort sett ingen som talar om, eller har fått erbjudandet om praktik på avdelningen Arbete och Aktivitet. Detta har inneburit att de som känt till något om IDAMIC:s verksamhet innan de kommit dit har undrat över varför de skall vara

där. För dem har de tidigare kunskaperna om verksamheten varit att den enbart riktat sig till personer med utvecklingsstörning eller andra funktionshinder.

Har haft lite fördomar, trodde att de bara höll på med funktionsnedsatta. Först blev jag förvånad att jag skulle dit. Men det var inga konstigheter (ungdom).

Tyckte att det kändes konstigt att jag skulle vara med utvecklingsstörda. Insåg sedan att det i vissa fall var de som stöttade mig och jag kunde också se att det fanns de som hade det värre än mig och att jag skulle vara glad över de gåvor som jag hade. Man har ju fördomar trots att man inte tycker att man har det (person mitt i livet).

En del av de vuxna som fick erbjudande om att vara på Arbete och Aktivitet förändrade sina egna behov av stöd till att de skulle arbeta med de funktionshindrade som fanns där sedan tidigare. En del menar att de även fick det presenterat på detta sätt från AF eller FK.

Det jag visste innan var att det var utvecklingsstörda som arbetade där och att jag skulle kunna fungera som assistent (äldre).

Visste att det var förståndshandikappade där. Förstod inte alls varför jag skulle vara där. Tackade nej vid första förfrågan. När handläggaren på FK förklarade att jag skulle vara där som handledarassistent tackade jag ja. Det var bara att gilla läget (person mitt i livet).

Jag visste inte vad IDAMIC var när AF började prata om det. Var även erbjuden jobb på Samhall. Valde IDAMIC och Ögränd. Kände att jag kunde göra nytta där (äldre).

Respektfullt ömsesidigt lärande

Genom att praktikanterna kommer i kontakt med olika människor med olika förutsättningar och olika kulturella bakgrunder, växer det en insikt om allas lika värde. De ser ett värde i att vara tillsammans med människor som har olika förutsättningar både för sin egen och för de andras del. Egna fördomar ställs på sin spets och omvärderas. I det gemensamma arbetet på Arbete och Aktivitet stödjer och hjälper de varandra i viktiga utvecklingssteg för var och en.

Det jag ser som mycket positivt är kontakten med kvinnor från andra länder. De lär sig språket och det svenska samhället. De är så öppna, man når dem, de är mottagliga. Vi sitter ofta och gör korsord tillsammans. De lär sig mycket på det (äldre).

Min uppfattning om IDAMIC ändrades i och med mångfalden som finns där. Man förstod hur många sorters människor det fanns där (person mitt i livet).

Det är viktigt att det är blandat med människor. Då lär man sig att se de olika kvaliteter som vi har (person mitt i livet).

När jag växte upp fick man alltid höra att de utvecklingsstörda var muppar. Jag tyckte inte att de var speciellt störda. De var lite annorlunda än mig. De var inte mindre intelligenta än jag. De bjöd på sig själva. De vågade, de var inte rädda för att göra bort sig. De var bra på att se (person mitt i livet).

Mångfald i arbetsuppgifter – men kan jag styra själv?

Som tidigare beskrivits finns det en mängd olika arbetsuppgifter och verksamheter inom Arbete och Aktivitet som de involverade kan få möjlighet att pröva under sin praktiktid. De intervjuade kan delas in i dem som i stort sett har varit kvar på samma praktikplats hela tiden (13) och dem som har varit på några olika ställen (11). Ofta har kombinationerna då varit köksarbete och Härjeåsjöns Vårdshus, textil och secondhand affären, snickeriet, vaktmästeri och/eller Återbruket. Till detta skall tilläggas att även om man är på en och samma plats och gör sin praktiktid så kan detta innebära olika sysslor.

Det har varit roligt att testa på olika saker i ett kök (ungdom).

Majoriteten av de intervjuade menar att de själva inte har valt var de har gjort sin praktik. De uttrycker det som att de bara har hamnat där de har hamnat (14). I den utsatta situation som de befinner sig upplever de inte att de har någon möjlighet att ställa krav.

Jag fick ett datum då jag skulle inställa mig. Det var AF som bestämde att jag skulle vara på Återbrukspoolen. De skulle kolla vad jag klarade av. Det är anpassat arbete där. Det var så det började, sedan blev jag kvar (person mitt i livet).

Jag kunde ha sagt något, men det gjorde jag inte. När man är sjukskriven är man lite försiktig (person mitt i livet).

Man gör som de säger. Du sitter inte i någon bättre position när du har med AF att göra. Du kan inte välja vad du vill göra (person mitt i livet).

Några av kvinnorna har uttryckt att de gärna hade velat få arbeta med exempelvis snickeriarbeten istället för att arbeta inom det textila. En av dem hade uttryckligen bett om detta men fick svaret att det inte gick just då. Kom inget erbjudande om detta under den tid som hon var kvar som praktikant. På samma sätt fanns det en kvinna som hade varit på snickeriet under sin första praktikperiod som automatiskt kom dit under sin andra praktikperiod, trots att hon gärna hade prövat något annat.

Jag uttryckte att jag var intresserad av att arbeta med händerna och att jag tyckte om träarbete och att sy och sticka, blev det att de placerade mig på snickeriet. Andra omgången blev det snickeriet, för att jag hade varit där förut. Jag hade gärna velat pröva på något annat (person mitt i livet).

De övriga intervjuade menar att de själva har varit med och valt var de genomfört sin praktik (4) eller så tror de att de har påverkat placeringen genom att de har berättat vad de var intresserade utav (5). En menar att det vara andra som beslutade, men samtidigt har denne person haft studier i kombination med sin praktik utifrån egna önskemål.

Föreslog det själv då jag hade haft en lönebidragsanställning där tidigare (äldre).

Jag fick olika förslag ifrån handläggaren på FK och jag valde IDAMIC (person mitt i livet).

Hade samtal med Pär då jag berättade att jag vill vara ute så mycket som möjligt (person mitt i livet).

Jag hamnade där eftersom jag hade talat om för min handläggare på AF att jag tycker om att baka och så (ungdom).

En del av praktikanterna praktiserade inom verksamheter som var likartade med de arbetsuppgifter som de hade haft på den öppna arbetsmarknaden.

Jag har ju arbetat med liknade uppgifter tidigare så det var väl därför det blev de uppgifter som det blev (person mitt i livet).

Förmodligen för att jag har hållit på med textil innan och det visste de på AF. Jag har inte själv varit med och påverkat detta beslut (äldre).

I dessa frågor som gäller var man skall göra sin praktik inom Arbete och Aktivitet finns det önskingar inför framtiden att de som kommer som praktikanter på ett tydligare sätt skall få bli delaktiga i valet.

Försörjning under praktiktiden

De från FK har haft sin sjukersättning under praktiktiden. För de arbetslösa har det varierat mellan A-kassa och lägsta aktivitetsersättning som är cirka 3000 kronor i månaden.

Det värsta har varit ekonomin. Den kraschade helt. Jag fick drygt 3000 i månaden, det lever man inte på. Vi har hus och barn. Det har varit skittufft, det är först nu som jag ser ljuset i tunneln (person mitt i livet).

För ungdomarnas del har det handlat om aktivitetsstöd. Detta har fungerat ekonomiskt då de har bott kvar hemma eller har levt tillsammans med sin partner. På så sätt har de haft delar av försörjningen tryggad med hjälp av andra.

De tre personer som kommit via kommunen har alla haft ekonomiska bistånd ifrån kommun. De har haft detta försörjningsstöd redan innan praktiktiden på Arbete och Aktivitet.

En del av praktikanterna har kunnat öka på sina inkomster under praktiktiden genom att de har haft möjlighet att gå in och vikariera inom de områden där de genomförde sin praktik. Under dessa vikariat har de haft avtalsenlig lön.

Vad har praktiken resulterat i?

Efter det att personerna har avslutat sin praktik på Arbete och Aktivitet visar studien att det är fler bland de intervjuade männen som har gått vidare i anställningar på den öppna arbetsmarknaden än bland kvinnorna och det är enbart bland de intervjuade kvinnorna som praktiktiden har utmynnat i fortsatta arbetslöshet eller sjukskrivningar.

Tabell 3 Aktiviteter efter praktikperiodens slut

Aktivitet efter praktikperioden	kvinnor	män
Arbete på Arbete och Aktivitet		2
Annat arbete	1	3
Samhall	3	
Ej tidsbegränsad sjukersättning	1	1
Starta eget	1	
Fortsatt arbetslös	3	
Fortsatt sjukskriven	2	
Ålderspension		1

Två av ungdomarna har efter avslutad praktik fortsatt aktivitetsstöd kombinerat med körkortsstudier (1) eller i väntan på besked från sökt utbildning (1). De övriga fyra personer som inte finns redovisade i tabellen här ovan är fortfarande inne i pågående praktik.

De som har haft mer än en praktikperiod på Arbete och Aktivitet har i de flesta fall haft längre eller kortare anställningar mellan praktikperioderna.

Framtidsutsikter

Alla de praktikanter som har intervjuats i samband med denna dokumentation och utvärdering, framhåller att tiden på Arbete och Aktivitet har varit värdefull på ett eller annat sätt för dem. I och med att de har fått ta den tid som de har behövt, har de också kommit vidare på ett eller annat sätt. För några som närmast sig pensionsåldern har målet varit att ta sig någorlunda helskinnad in i pension. För andra med exempelvis utmattningsdepression har tiden på Arbete och Aktivitet varit en nödvändig plats och ett avstamp tillbaka ut på den öppna arbetsmarknaden. Här nedan kommer några axplock från de intervjuade om deras nuvarande framtidsplaner. Även dessa ser väldigt olika ut beroende på var de nu befinner sig i livet.

De som har fast arbete eller någon form av trygghetsanställning idag har förhoppningar om att få ha dessa kvar.

Så länge verksamheten finns kvar där jag jobbar, så hoppas jag att jag kan vara kvar (person mitt i livet).

Jag har blivit stärkt och funnits med i en gemenskap tack vare min OSA anställning. Det är det som håller mig uppe att jag tillhör detta. Hade jag inte haft detta, utan bara gått sjukskriven, hade jag kanske tappat allt ännu en gång (person mitt i livet).

Flera bland de äldre har gått i ålderspension eller planerar förtida uttag av ålderspensionen efter att de avslutat sin praktiktid på Arbete och Aktivitet. De ser inte att det finns möjligheter för deras del att komma ut i något aktivt arbete.

När min praktiktid är slut här så är jag 63 år och har funderingar på om jag då skall gå i pension.

Var på Samhall till ett år innan ålderspension. Tog då ut förtida pension på 25 % och hade resterande 75 % i sjukersättning.

Praktiken och Samhalltjänsten övergick i ålderspension.

För de som står mitt i livet är den högsta önskan efter praktiktiden ett arbete, studier eller någon form av trygghetsanställning.

Jag har arbetsträning fram till årsskiftet, sen vet jag inte. AF fick nya direktiv så därför kan jag inte få någon mer arbetsträning. Börjar känna mig arbetsför så jag hoppas på att få ett jobb. Behöver det för min ekonomis skull också. Det har varit tal om en trygghetsanställning men jag vet inte hur det blir nu med de nya reglerna. Kanske att jag börjar på någon utbildning som gör att jag kan börja arbeta med att hjälpa andra människor.

Ungdomarna ser fortsatta studier, eventuella lärlingstjänster och körkort som några vägar för att bredda sina möjligheter till arbeten i framtiden.

Nu är jag arbetslös men jag går och tar körkort. Det är ju ett måste att ha körkort när man bor som jag gör. Viktigt med körkort för att kunna få ett jobb. Det är nog så att man måste praktisera mer. Känner inte för att flytta så långt för att fortsätta studera. Det är svårt att flytta när man inte bara är sig själv.

Jag har sökt till KomVux och hoppas på att komplettera gymnasiebetyg. Vet inte riktigt vad jag vill i framtiden.

För de som står mitt i livet med försлитningsskador, allvarliga sjukdomstillstånd eller beroendeproblematik är det ett flertal som har eller har en önskan om antingen deltids- eller icke tidsbegränsad sjukersättning.

Har själv ställt in mig på att det kommer att bli någon form av sjukpension. Men jag har drömmar om att hjälpa andra människor och då i första hand barn.

Kan tänka mig att arbeta ideellt vid pension.

Har sjukbidrag sedan sju/åtta år.

Slutligen är det några av dem som står mitt i livet som har haft möjligheten till eller som har önskningsar om ”starta eget bidrag” efter sin praktiktid på Arbete och Aktivitet.

FK har pratat om deltid sjukpension och några procent med legoarbeta. Har själv till och ifrån haft funderingar på att starta eget där det går att påverka arbetsinsatsen själv beroende på värk. Har varit i kontakt med AF men på grund av regelverksförändringar fungerade det inte med starta eget bidrag. Högsta önskan är att bli mer smärtfri.

Har under 2010 haft aktivitetsstöd och starta eget bidrag. Har börjat bygga upp en egen bakstuga med försäljning.

Sammanfattning och reflektioner av och kring praktikanternas syn

Majoriteten av praktikanterna som intervjuats har sett tiden på Arbete och Aktivitet som ett lyft. Personalens kompetens och förhållningssätt har tillsammans med att de som praktikanter har fått ta den tid som de har behövt för att hitta sig själva, lett till en stärkt självkänsla och trygghet. De har fått möjlighet att bryta sin isolering och flera av dem uttrycker att praktiktiden inneburit att de kunnat vända på sin dygnsrytm på ett positivt sätt. De har som praktikanter känt sig sedda och tagna på allvar.

Kritik som har lämnats kommer först och främst från de som kom till IDAMIC på 1990-talet. Här är det framför allt kvinnor nära pensionsåldern som uttryckt att tiden på IDAMIC var något nödvändigt ont. De såg inga möjligheter att återgå till ett arbete på den öppna arbetsmarknaden. Delvis på grund av de försлитningsskador som de hade och delvis på grund av att arbetsmarknaden såg

ut som den gjorde. För övrigt riktar sig den uttalade kritiken till de samhälleliga förändringar som skett inom välfärdssystemen i sig.

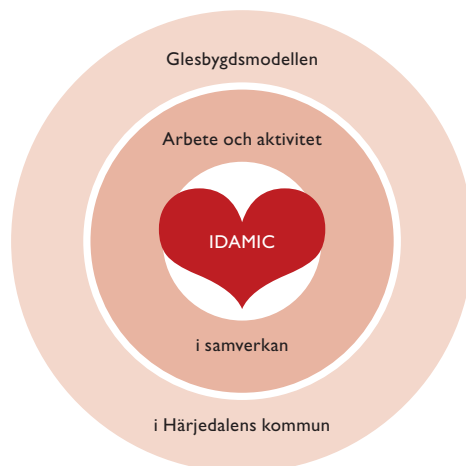
Möjligheterna som de pekar på är att det finns en sådan bredd på arbetsuppgifter och att dessa har en verklig mening. Majoriteten upplever dock inte att de själva valt var de skall göra sin praktik. En del menar att det är handläggarna på AF som talat om för dem var de skall vara. Andra menar att de nog har fått sin praktikplats utifrån de intresseområden som de berättat att de har. Flera av de intervjuade praktikanterna uttrycker att de befinner sig i en sådan utsatt situation, att de inte kan eller vågar driva frågan om var de vill vara. Det finns en antydning till könsstereotypa val av praktikplatser.

Försörjningen under praktiktiden har varit A-kassa, sjukpenning eller aktivitetsstöd. För vuxna personer med familj visar sig den senare formen av ersättning innebära en ekonomisk katastrof, då lägsta ersättning ligger på drygt 3000 kronor i månaden. Alltså inte ens på normen för existensminimum. Trots detta har personen ifråga blivit nekad ekonomiskt bistånd ifrån kommunen.

För männen som har intervjuats har praktiktiden i större grad än för kvinnorna lett till arbete på den öppna arbetsmarknaden och det är enbart kvinnor som avslutat praktiktiden med fortsatt arbetslöshet och/eller sjukskrivning.

De intervjuades framtidstro är positiv. För dem som redan fått fast anställning finns det en önskan om att få ha denna kvar. För ungdomarna som funnits med är framtidstankarna att de skall vidareutbilda sig antingen via studier eller ”lärlingsplatser” ute på den öppna arbetsmarknaden. Flera av dem har tagit initiativ till körkortsstudier under tiden på IDAMIC. För de äldre som närmar sig ålder pension är praktiktiden avslut på deras arbetsliv.

Figur 1 Glesbygdsmodellens tre nivåer i ömsesidig påverkan

DEL 2:
SAMHÄLLSEKONOMISK
UTVÄRDERING
VERKSAMHETEN IDAsam

Sammanfattning

IDASam² är en verksamhet som drivs av Härjedalens kommun under avdelningen Arbete och Aktivitet. Målgruppen är personer som inte studerar eller förvärvsarbetar i åldern 18 – 65 år. Avdelningen arbetar utifrån individens egna unika förutsättningar för att uppnå en meningsfull sysselsättning i samhällslivet.

För att genomföra den samhällsekonomiska utvärderingen har payoff AB:s metod NyttoSam använts. Med hjälp av denna har 31 deltagares situation studerats före och efter deltagandet i verksamheten IDAsam. Deltagarnas genomsnittsalder är 51 år.

Denna rapport är en rapport som inkluderar de deltagare som lämnat verksamheten före 2008-03-30.

Nedan redovisas de väsentligaste resultaten av utvärderingen. Om inget annat anges avser värdena de 31 deltagarna som ingått i utvärderingen.

Samhället som helhet

1. Lönsamheten är på kort sikt – 12 månader – negativ och utgör -212 000 kr. På fem års sikt är lönsamheten dock positiv och beräknas utgöra 7,6 milj. kr förutsatt att det kortsiktiga utfallet kvarstår oförändrat under kommande fem års period. Per deltagare motsvarar detta – 6 900 kr på kort sikt och 244 000 kr på fem års sikt. En uppdelning i kön uppvisar en något högre genomsnittlig intäkt för kvinnorna, medan motsvarande uppdelning i ålder, där gränsen går vid 50 år, uppvisar en högre intäkt per deltagare för de äldre.
2. Payoff-tiden är 13 månader.
3. Lönsamheten kan även uttryckas som att en kronas insats gett 90 öre i avkastning på kort sikt och 4,50 kr på medellång sikt.
4. Verkningsgraden, uttryckt som utnyttjad potential i relation till tillgänglig potential är tio procent. Konkret innebär det att deltagarna ökat sin produktivitet med åtta procent och minskat sin konsumtion av vård och omsorg med 50 procent när ett efterläge jämförs med ett föreläge.
5. Jämfört med andra liknande projekt eller verksamheter inom klass T8 som vi utvärderat är lönsamheten och verkningsgraden något sämre för IDAsam.

2 IDAsam är en annan benämning på Glesbygdsmodellen som används genomgående i denna delrapport.

Aktörerna

6. Lönsamheten för kommunen är negativ på kort sikt, -196 000 kr medan den är positiv på medellång sikt, 816 000 kr. Payoff-tiden är 21 månader. En bidragande orsak till den relativt långa payoff-tiden är att kommunen står för 24 procent av verksamhetens finansiering. På individnivå motsvarar detta en lönsamhet per deltagare på -6 300 kr på kort sikt och 26 300 kr på fem års sikt.
7. För landstinget är lönsamheten positiv på såväl kort som medellång sikt, 209 000 kr respektive drygt 1 milj. kr. På individnivå motsvarar detta en lönsamhet per deltagare på 6 800 kr på kort sikt och 33 800 kr på fem års sikt.
8. Arbetsförmedlingen har ökade kostnader, dels i form av delfinansieringen av verksamheten, dels i form av ökade insatser framför allt i form av utbetalade lönesubventioner som möjliggjort att vissa deltagare kunnat komma i arbete. På kort sikt är lönsamhet - 1,9 milj. kr.
9. Försäkringskassan har minskade kostnader och uppvisar en lönsamhet på kort sikt på cirka 797 000 kr. På medellång sikt är lönsamheten 5,6 milj.kr. Payoff-tiden är fyra månader.
10. Staten totalt, dvs. Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen plus övriga effekter som påverkar staten, har en negativ lönsamhet på kort sikt, -793 000 kr. På medellång sikt är lönsamheten dock positiv, 2,9 milj. kr med en payoff-tid på 22 månader.
11. Deltagarna har i genomsnitt förbättrat sin disponibla inkomst med 376 000 kr på kort sikt, motsvarande 12 100 kr per deltagare.

Denna rapport visar att det finns stora vinster på att satsa på arbetslivsinriktade insatser för personer i utanförskap. Kostnaderna återbetalar sig på sikt både för samhället och för flertalet av aktörerna. Samtidigt får också deltagarna en bättre ekonomi. Denna verksamhet ligger dock inte i topp lönsamhetsmässigt relativt andra projekt eller verksamheter vi utvärderat, vilket kan bero på flera olika faktorer. Främst kan detta bero på att målgruppen har en hög medelålder med ett långt gångt utanförskap, men också beroende på den relativt "tunna" arbetsmarknaden i Härjedalen. Jämfört med verksamheter med yngre deltagare från län med större befolkning, är det sannolikt att det krävs mer omfattande insatser för att bryta marginaliseringen så att deltagarna kan komma i egenförsörjning.

Utvärderingen väcker också frågor om vad som händer för deltagarna och övriga i målgruppen när deras tid i verksamheten avslutats.

- Hur bevaras deltagarnas självgående och hur tas potentialen till ytterligare förbättringar till vara?
- Hur följs resultatet upp över tid? Kommer den prognostiserade lönsamheten att falla ut eller blir det rent av bättre?
- Hur skall kostnader och finansieringen se ut i framtida satsningar? I detta fall skapar finansierarna kommunen, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen lönsamhet för landstinget, men de är inte med och finansierar satsningen.

Det är en styrka i denna verksamhet att kvalitativa utvärderingar genomförs parallellt av FoU Jämt. Genom att studera modellen, metodik, samverkan och individernas syn på deltagandet, så kan kvalitativa delar av verksamheten belysas. De kan ge svar på vad som varit framgångsfaktorer, förbättringsområden, lärande och vilka ytterligare mervärden som skapats i verksamheten. Dessa utvärderingar kommer att stämmas av och analyseras tillsammans med denna utvärdering för att ge en bättre helhetsbild av avdelningen Arbete och Aktivitets Glesbygdsmodell.

Samhällsekonomisk utvärdering verksamheten IDAsam

payoff AB har fått i uppdrag av FoU Jämt att utvärdera de samhällsekonomiska effekterna för 31 individer, som deltagit i verksamheten IDAsam. För att genomföra utvärderingen har pay-off's modell Nyttosam använts. Verksamhetens syfte har varit att vägleda/stödja personer in i eller tillbaka till arbetslivet eller till alternativ försörjning. Målgruppen har bestått av arbetslösa, sjukskrivna, personer med försörjningsstöd, personer med missbruksproblematik mellan 18–65 år.

Den samhällsekonomiska utvärderingen avser tiden mellan 1999 och 2008, medan FoU Jämt kommer att utvärdera tiden mellan 1997–2008.

Vårt uppdrag har bestått i att samla in information angående deltagarnas försörjningssituation och dess användning av samhällets resurser. Utvärderingen syftar till att studera hur personernas situation efter att ha lämnat verksamheten förändrats relativt situationen före dess medverkan i verksamheten. Det insamlade underlaget kring varje deltagare har bearbetats med stöd av Nyttosam. Utfallet har därefter analyserats och sammanställts i denna rapport. Återföringen till uppdragsgivaren sker slutligen i form av ett överlämnande av rapporten i kombination med en muntlig presentation.

Verksamhetens klassificering

payoff AB har tagit fram ett system för klassificering av olika samverkansprojekt/verksamheter. Det innebär att likvärdiga projekt/verksamheter klassas in i ett antal separata kategorier. Syftet med klassificeringen är att;

1. skapa krav på tydligare målsättning för projektet/verksamheten
2. möjliggöra jämförelser mellan likvärdiga projekt/verksamheten – hur bra är resultatet av aktuellt projekt/verksamheten jämfört med likartade projekt/verksamheter?
3. underlätta lärandet av vilka åtgärder som leder till effektivitet och bra lönsamhet och, som i sin tur, möjliggör att vi kan satsa på bra åtgärder på kommande projekt/verksamheter

Enligt det system för klassificering som payoff AB tagit fram tillhör verksamheten IDAsam klass T8. Kriterierna för att tillhöra klass T8 är följande;

- Steg 1. Verksamheten är utvärderat med vår standardmetod (efterläge jämförs med föreläge). Detta kriterium har uppfyllts av verksamheten.
- Steg 2. Verksamhetens syfte är primärt att få in deltagarna i arbetslivet. Detta kriterium har uppfyllts av verksamheten.
- Steg 3. Utanförskapet är relativt omfattande för deltagarna. Verksamheten har en potential per deltagare i föreläget på 604 000 kr. Detta innebär låg produktion och/eller viss resursförbrukning i föreläget.
- Steg 4. Resurserna i verksamheten är medelstora. Verksamheten har kostat 70 000 kr per deltagare.

Ekonomisk analys

Den ekonomiska analysen är uppdelad i fyra delar;

1. Samhällsekonomisk potential och verkningsgrad
2. Intäkter på kort och medellång sikt,
3. Kostnader för vidtagna åtgärder samt
4. Lönsamhet på kort och medellång sikt inklusive payoff-tid

Den ekonomiska analysen är sammanfattad i en figur. Dessutom finns analysen redovisad i ett så kallat samhällsekonomiskt bokslut.

Detaljerade tabeller kring intäkter, kostnader och lönsamhet finns i slutet på rapporten.

Samhällsekonomisk potential och verkningsgrad

I tabell 1 nedan framgår verksamhetens samhällsekonomiska potential. Med det avses vilket samhällsekonomiskt värde som maximalt kan uppnås när insatsen startade, kopplat till de 31 individer som ingår i utvärderingen. Ett fullständigt lyckat resultat innebär en verkningsgrad på 100 procent, det vill säga att hela den i föreläget tillgängliga potentialen kunnat utnyttjas i efterläget genom verksamhetens drivande.

Med tillgänglig potential i föreläge avses den potential som fanns att tillgå då deltagarna kom in i verksamheten. Potentialen är fastställd till det samhällsekonomiska värde som motsvaras av ett heltidsarbete med genomsnittslön plus den (eventuella) reala resursförbrukning i form av vård och omsorg som är kopplad till den enskilda individen vid ingång i verksamheten. För en individ som står utanför arbetsmarknaden och inte överkonsumerar³ vård eller omsorg utgör potentialen cirka 550 000 kr på ett år. Om alla deltagare har ett produktivt arbete på heltid och inte någon är i behov av stödresurser är potentialen noll.

3 Med överkonsumtion avses vi den konsumtion som ligger utöver den normala konsumtion som är kopplad till "livets vardag"

Högsta potential på individnivå i verksamheten IDAsam var ca 667 000 kr. Detta är kopplat till en individ som i föreläget inte arbetade och som var i behov av vissa vårdresurser. Lägsta potential på individnivå var 360 000 kr. Den totala potentialen på ett års basis utgjorde 18,7 milj. kr vid verksamhetens start, motsvarande 604 000 kr per deltagare.

Tabell 1. Sammanställningen visar verksamhetens samhällsekonomiska potential i före- och efterläge samt verksamhetens verkningsgrad

Kort sikt	
Tillgänglig potential i föreläge, varav	18 735 645 kr
produktion	17 626 621 kr
vård, omsorg och handläggning	1 109 024 kr
Faktisk produktion i föreläge	2 %
Faktisk produktion i efterläge	10 %
Utnyttjad potential, varav	1 947 450 kr
produktion	1 398 148 kr
vård, omsorg och handläggning	549 302 kr
Verkningsgrad, varav	10 %
produktion	8 %
vård, omsorg och handläggning	50 %
Kostnad per verkningsgrad	6 703 kr
Kvarvarande potential i efterläge	16 788 195 kr

Den utnyttjade potentialen visar hur mycket det tillgängliga utrymmet påverkats under det första året efter att deltagarna lämnat verksamheten. I detta fall har potentialen minskat med drygt 1,9 miljoner kr, vilket motsvarar en verkningsgrad på tio procent⁴.

Beräknar man den långsiktiga potentialen kan det ske på två olika sätt; ett "sannolikt" och ett "teoretiskt". Det sannolika perspektivet, som bygger på en försiktighetsprincip, baseras på antagandet att deltagande individer behåller den status avseende arbete och vårdkonsumtion de har när de lämnar verksamheten under halva tiden fram till förväntad pensionsålder (vilket i nuläget är 63 år).

Det teoretiska perspektivet bygger i sin tur på antagandet att individerna behåller sin status hela tiden fram till maximal pensionsålder, det vill säga 67 år.

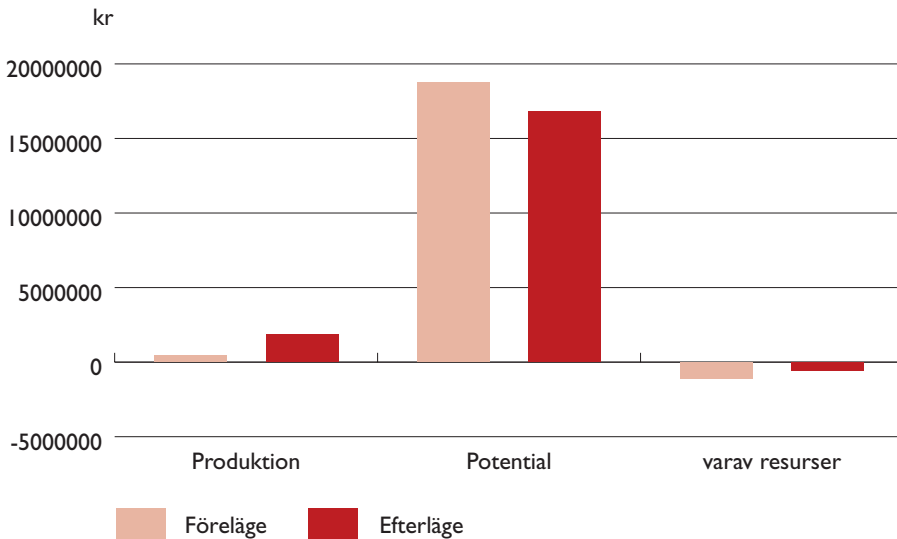
⁴ $1,9/18,7 = 10\%$

Värdena för det sannolika respektive teoretiska potentialen på lång sikt är 106 milj. kr och 301 milj. kr. Utslaget per deltagare motsvarar det senare 9,7 milj. kr. Även om dessa belopp till stor del är hypotetiska visar de på vilka enorma potentialer som det ligger i ett reducerat utanförskap!

Potentialens fördelning på produktion och real resursförbrukning

En fördjupad analys som åskådliggör verksamhetens resultat mer i detalj är att beskriva hur deltagarnas potential har utnyttjats dels genom ökad produktion dels genom förändrat behov av vård, omsorg och handläggning i efterläget jämfört med föreläget.

De melerade staplarna i figur 1 nedan beskriver situationen i föreläget medan de fyllda åskådliggör efterläget. Den produktion som de facto förekom i föreläget var 443 000 kr, motsvarande 14 300 kr per deltagare. Produktionsutnyttjandet motsvarar två procent av den totala produktionspotentialen⁵ i föreläget medan den ökat till tio procent i efterläget.

Figur 1. Verksamhetens potential fördelad på produktion och real resursförbrukning i före- respektive efterläge (staplarna i mitten). Den ökade produktionen (fylld stapel till vänster) inklusive den minskade reala resursförbrukningen (fylld stapel till höger) motsvarar en verkningsgrad på kort sikt på tio procent.

5 Vad som maximalt kan produceras om alla deltagare är i arbete och arbetar heltid

Den totala potentialen i föreläget (18,7 miljoner kr) var fördelad på möjligt produktionsutrymme (17,6 milj. kr) och möjlig minskad förbrukning av reala resurser (1,1 miljoner kr). Dessa potentialer åskådliggörs av de melerade staplarna i mitten och till höger.

Den totala potentialen har minskat med tio procent vilket åskådliggörs av skillnaden mellan den melerade stapeln och den kortare fyllda stapeln i mitten. I kronor motsvaras det av 1,9 miljoner kr, fördelat på 1,4 miljoner kr på ökad produktion och 549 000 kr på minskat behov av vård, omsorg och handläggning. Detta resultat åskådliggörs av de melerade staplarna till vänster – ökad produktion – och till höger – minskat behov av reala resurser.

Intäkter, kostnader och lönsamhet

I tabell 3 redovisas en sammanställning över de intäkter verksamheten genererat på kort sikt, 12 månader, för samhället som helhet samt för alla berörda sektorer i samhället; dvs. kommun, landsting, staten, individen/hushållet samt försäkringsgivarna.

Dessutom särredovisas intäkterna för Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och övrig stat⁶, det vill säga de delsektorer som tillsammans utgör staten totalt.

De prognostiserade intäkterna på medellång sikt, fem år, redovisas för samhället som helhet samt för vissa sektorer i samhället; kommun, landsting och stat. Inom den statliga sektorn särredovisas intäkter på medellång sikt även för Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Anledningen till att intäkterna på medellång sikt inte redovisas för övrig stat, individ/hushåll och försäkringsgivarna är att dessa uppgifter inte är så relevanta i sammanhanget.

Förutom dessa uppgifter redovisas även spannen i utfallen, dvs. maximi- och minimivärden på intäkterna för de olika sektorerna på individnivå, såväl på kort som på medellång sikt. Likaså redovisar vi medelvärden på de kortsiktiga intäkterna.

I tabell 4 redovisas intäkterna på kort sikt uppdelade i finansiella och reala effekter för kommunen och landstinget.

Åtgärdskostnaden för de 31 personer som ingår i utvärderingen har varit 2,2 milj. kr inklusive och cirka 1,8 milj. kr exklusive indirekta skatter. Utslaget per deltagare motsvarar det en kostnad på cirka 70 000 kr inklusive indirekta skatter och 56 000 kr exklusive indirekta skatter⁷. Av den totala kostnaden står kommunen för 26, Arbetsförmedlingen 50 och Försäkringskassan för 24 procent vardera. Sammanställningen finns redovisad i tabell 5.

6 Med ”övrig stat” avses de olika skatteeffekter som påverkar staten.

7 Det samhällsekonomiska värdet/påverkan på BNP beräknas inklusive indirekta skatter.

I tabell 6 redovisas en sammanställning över verksamhetens lönsamhet för samhället som helhet samt för kommunen, landstinget, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan samt staten totalt. Lönsamheten redovisas såväl ur ett kortsiktigt, som ett medellångt perspektiv. Dessutom redovisas, där det är relevant⁸, payoff-tiden, vilken anger efter hur lång tid åtgärdskostnaden är ”betald” i form av ökade intäkter och/eller minskade kostnader.

Samhället som helhet

Som framgår av tabell 3 (tabellerna finns som bilaga i slutet av rapporten) beräknas den samhällsekonomiska intäkten, baserad på de 31 deltagarnas produktion och minskade resursförbrukning, på kort sikt ett år, vara drygt 1,9 miljoner kr. På medellång sikt, fem år, beräknas intäkten till 9,7 milj. kr. Intäkt per deltagare är på kort sikt 63 000 kr.

Görs en uppdelning i kön uppvisar kvinnor en något högre intäkt än männen; 64 000 kr respektive 61 000 kr per deltagare. En uppdelning i yngre och äldre deltagare där gränsen går vid 50 år uppvisar en högre intäkt per deltagare för de äldre med 66 000 kr i jämförelse med 58 000 kr i genomsnitt för den yngre gruppen.

Lönsamheten för samhället är negativ på kort men positiv på medellång sikt, -212 000 kr respektive 7,6 milj. kr. Beräknad payoff-tid är 13 månader, dvs. lite drygt ett år. Den relativt goda lönsamheten beror fr.a. på att flera deltagare kommit in i produktivt arbete i efterläget, men även på att behovet av offentliga stödresurser minskat.

Avkastningen per satsad krona är 90 öre på kort sikt och 4 kr och 50 öre på medellång sikt.

Kommunen

Kommunen uppvisar positiva intäkter, på kort sikt med 253 000 kr och på fem års sikt 1,3 milj. kr. Intäkterna kommer framför allt från ökade skatteintäkter och minskade kostnader för ekonomiskt bistånd.

Lönsamhet är negativ på kort sikt men positiv på medellång sikt, -196 000 kr respektive 816 000 kr. 21 månaders payoff-tid. Orsaken till den negativa lönsamheten på kort sikt står delvis att finna i att kommunen står för en relativt stor andel av verksamhetens finansiering och att hela den kostnaden belastar första årets resultat.

⁸ Beräkningen är enbart relevant om den kortsiktiga intäkten är positiv.

Landstinget

Landstinget har positiva intäkter på kort och medellång sikt, 209 000 kr respektive drygt 1 milj.kr. Intäkten är främst kopplad till minskade vårdkostnader för deltagarna.

Då landstinget inte medverkar i verksamhetens finansiering sammanfaller lönsamheten med intäkten. Payoff-tid kan inte redovisas då det inte finns någon kostnad att ”återbetala.”

Arbetsförmedlingen

Ökade kostnader både på kort och på medellång sikt, -995 000 respektive -5 milj. kr. Ökade kostnader för handläggning, subventioner av löner och en del andra insatser gör att Arbetsförmedlingen har dessa ökade kostnader. Denna situation är vanlig i våra utvärderingar eftersom det är just Arbetsförmedlingens åtgärder som möjliggör flera av deltagarnas inträde på arbetsmarknaden.

Genom att Arbetsförmedlingen är med och finansierar verksamheten är lönsamheten också negativ på såväl kort som medellång sikt, -1,9 milj. kr, respektive -5,8 milj. kr.

Försäkringskassa

Minskade utbetalningar för ersättningar och handläggning av dessa gör att Försäkringskassan har lägre kostnader och därför positiva intäkter både på 12 månader och på fem år, 1,2 milj. kr respektive 6 milj. kr. Lönsamhet på kort sikt är positiv och utgör 797 000 kr. 4 månaders payoff-tid.

Staten totalt

Sammantaget för staten innebär verksamheten IDAsam ökade intäkter på kort sikt, 917 000 och på fem års sikt 4,6 milj. kr.

Genom att staten står för en stor del av verksamhetens kostnad är lönsamheten negativ efter ett år, -793 000 kr medan den är positiv på medellång sikt, 2,9 milj. kr. 22 månaders payoff-tid.

Individerna/hushållen

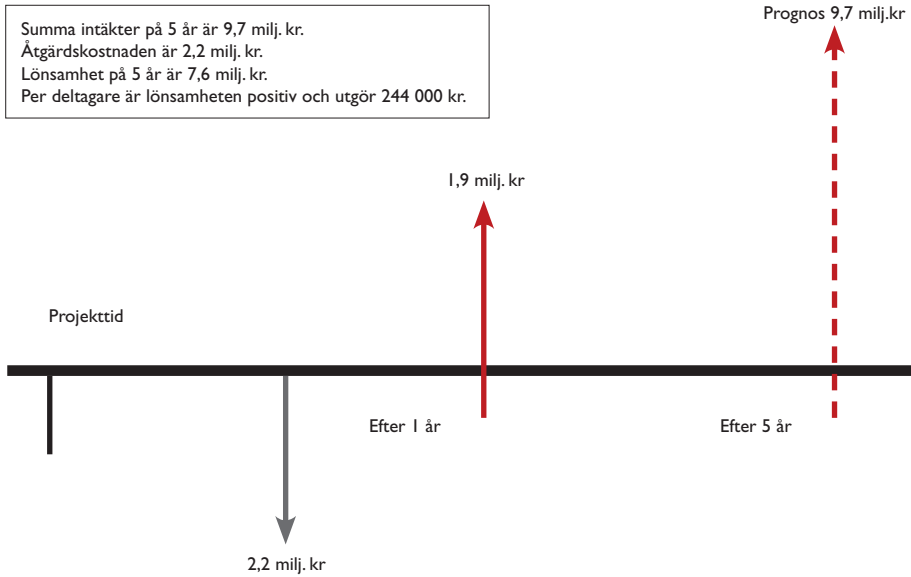
Deltagarna har fått ökade disponibla inkomster på kort sikt med 376 000 kr. Detta motsvarar cirka 12 100 kr i genomsnitt per deltagare och år.

Försäkringsgivarna

Ökade intäkter motsvarande 192 000 kr på kort sikt.

Sammanfattning av den ekonomiska analysen

I figur 2 nedan sammanfattar vi resultatet av den samhällsekonomiska analysen. Den gröna nedåtriktade pilen illustrerar åtgärdskostnaden medan de röda uppåtriktade pilarna illustrerar intäkter på kort och medellång sikt.

Figur 2. Figur som illustrerar verksamhetens åtgärdskostnad samt de intäkter som verksamheten genererat på kort respektive medellång sikt. Alla värden avser de 31 deltagare som ingått i analysen.

Samhällsekonomiskt bokslut

Med hjälp av ett så kallat samhällsekonomiskt bokslut kan verksamhetens resultat redovisas i sammanfattande form och delvis mer detaljerat än som görs i tabellerna 3–6 längre fram i rapporten.

I bokslutet framgår hur stor del av de totala skatteintäkterna som tillfaller ”hemmakommunen” och ”hemmalandstinget” samt hur stor del som påverkar övriga kommuner och landsting i landet. Fördelningen sker utifrån de regler som bygger upp vårt kommunala inkomstutjämningsystem.

Som framgår av bokslutet är kommunsektorns totala intäkt på kort sikt cirka 253 000 kr. Av detta tillfaller 100 000 kr sektorn som helhet, det vill säga alla kommuner i Sverige medan 153 000 kr tillfaller Härjedalens kommun direkt.

Motsvarande belopp på den landstingskommunala sidan är att av den totala intäkten på 209 000 kr tillfaller 41 000 kr sektorn som helhet medan 168 000 kr tillfaller Jämtlands läns landsting.

Tabell 2. Samhällsekonomiskt bokslut för IDAsam.

	Pro- jektets samhälls- ekono- miska effekt	Kommun- sektor	Lands- tings- sektor	Arbets- för- medling	Försäk- rings- kassa	Staten totalt
Budget, kr		449 236	0	863 916	414 680	
Faktisk kostnad, kr	2 159 790	90 750	90 750	90 750	90 750	272 250
varav indirekt finansierat, kr		0	0	0	0	
Budget, utfall, kr		358 486	-90 750	773 166	323 930	0
Total intäkt, kr	1 947 450	252 963	209 275	-995 131	1 211 818	917 455
varav detta tillfaller sektorn som helhet, kr		100 036	41 206			
Intäkt för den enskilda aktören, kr		152 927	168 069			
varav detta påverkar ordinarie redovisning, kr		125 605	10 530	-895 618	1 090 636	
varav detta inte påverkar ordinarie redovisning, kr		27 322	157 540	-99 513	121 182	
Lösamhet, ett år, kr	-212 340	162 213	118 525	-1 085 881	1 121 068	645 205
Lösamhet, fem år, kr	7 577 460	1 174 066	955 625	-5 066 406	5 968 340	4 315 026
Payoff-tid, månader	13,3	21,3	-	-	4,1	22,4

Av bokslutet framgår även hur stor del av de olika aktörernas intäkter som, med dagens redovisningssystem påverkar de olika aktörernas resultat och hur stor del som inte påverkar resultatet. Som exempel kan tas kommunens direkta intäkt på 153 000 kr varav 28 000 kr inte påverkar den ordinarie redovisningen. Anledningen till detta är att de 28 000 kr utgör frigjorda reala resurser kopplade till minskade utbetalningar av ekonomiskt bistånd till verksamhetens deltagare. Även om dessa frigjorda resurser (tid för socialsekreterare) kommer användas gentemot andra brukare av socialkontorets tjänster inom kommunen, utgör de en ökad

nytta för kommunens invånare (och därmed även för samhället som helhet) eftersom dessa nytillkomna brukare inte fått bruka denna tjänst om IDAsams brukare fortsatt att vara biståndstagare.

Även om den ökade nyttan (= den frigjorda tiden) i monetära termer⁹ kan sägas utgöra 28 000 kr syns inte denna nytta/intäkt i kommunens ordinarie redovisning. Anledningen till detta är att de frigjorda resurserna använts till andra ändmål inom kommunen och därmed förbrukats utifrån ett budgetperspektiv.

I vårt samhällsekonomiska bokslut synliggör vi denna ökade nytta som ligger i frigörandet av reala resurser inom alla berörda aktörer; för kommunen, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan utgörs de frigjorda resurserna främst av handläggningstid medan det inom landstinget främst handlar om vårdtid.

Känslighetsanalys

Känslighetsanalysen syftar till att analysera hur det uppnådda resultatet påverkas om man antar att andra faktorer, än de inom verksamheten vidtagna, påverkat utfallet. Om man då antar att 20 procent av deltagarna (motsvarande sex personer) nått sin förbättrade status även utan medverkan i IDAsam, hur påverkas lönsamheten?

Beräkningen kan då göras på så sätt att vi reducerar intäkten med 20 procent medan den totala kostnaden bevaras. Då den totala intäkten för samhället reduceras till 1 558 000 kr medan kostnaden alltjämt är 2 160 000 kr blir lönsamheten på kort sikt -602 000 kr, motsvarande -19 420 kr per deltagare (jämfört med -6 900 kr utan den 20 procentiga reduktionen i intäkt).

Payoff-tiden ökar nu till 17 månader (jämfört med 13 månader).

Sammanfattning

Förutsättningar

Åtgärdstiden har i genomsnitt varit 41 veckor, med en spridning på mellan sju och 131 veckor för de olika deltagarna.

Det är relativt svårt att jämföra resultatet mellan olika insatser och olika verksamheter och projekt. Detta beror på att en mängd olika faktorer påverkar utfallet, såsom målgrupp, deltagarnas ålder, om boendet är i glesbygd eller i tätort, verksamhetens syfte och mål, tillgängliga resurser avseende finansiering och kompetens, åtgärdstid mm. I vissa fall bygger även efterläget delvis på en skattning av resultatet, vilket kan ge en mindre säkerhet i resultatet. En styrka för urvalet i denna utvärdering är att det faktiska efterläget är 12 månader för alla 31 deltagare.

⁹ Med monetära termer menas att något är uttryckt i kronor.

Det är inte heller relevant att jämföra en verksamhet som primärt syftar till att bedöma lämpliga åtgärder, som ska leda till olika aktiviteter i ett nästa led, med verksamheter som har som främsta målsättning att deltagarna skall komma i arbete eller påbörja en utbildning. Målsättningen för IDAsam ligger i linje med huvuddelen av de utvärderingar som genomförts av payoff AB, innebärande att deltagarna skall komma i arbete och studier samt öka sin egenförsörjning.

Ytterligare en viktig faktor som kan försvåra en jämförelse är att den samhälls-ekonomiska utvärderingen många gånger bygger på ett urval av deltagare. Detta medför frågor kring representativitet och vilka slutsatser som är relevanta för hela projektet/verksamheten. Optimalt är att utvärderingen utgör en integrerad del av verksamheten redan från början vilket underlättar datainsamlandet påtagligt.

Denna och de flesta andra samhällsekonomiska utvärderingar som genomförs bygger dock på någon form av urval. Detta beror dels på att beslut om utvärderingen tagits efter verksamhetens start och dels på att det är såväl mindre tidskrävande som mindre kostsamt.

Den klassificering av våra utvärderingar som vi börjat tillämpa möjliggör en relevantare jämförelse mellan likvärdiga projekt och verksamheter, dvs. projekt som har liknande förutsättningar. IDAsam tillhör, enligt vår klassificeringsterminologi, klass T8.

Jämförande värden

Om vi jämför resultatet för IDAsam med de 12 övriga projekt eller verksamheter inom klass T8 som payoff AB utvärderat de senaste tre åren framgår följande (snittvärdet för de 12 övriga i parentes):

- payoff-tid, 13 månader (nio månader). Detta innebär en något längre återbetalningstid än genomsnittet inom klass T8.
- lönsamhet per deltagare kort sikt, -6 900 kr (37 900 kr). Detta innebär lägre lönsamhet på kort sikt än genomsnittet inom klass T8.
- lönsamhet per deltagare medellång sikt, 244 000 kr (389 000 kr). Detta innebär lägre lönsamhet på medellång sikt än genomsnittet inom klass T8.
- verkningsgrad 10 procent (14 %). Detta innebär en något lägre verkningsgrad (lägre produktivitet) än genomsnittet inom klass T8.
- åtgärds kostnad per deltagare, 69 700 kr (49 800 kr). Detta innebär högre kostnad per deltagare än genomsnittet inom klass T8.
- kostnad per verkningsgrad, 6 700 kr (4 300 kr). Detta innebär högre kostnad per verkningsgrad (lägre effektivitet) än genomsnittet inom klass T8.

Avslutande diskussion

Denna rapport visar att det finns stora vinster på att satsa på arbetslivsinriktade insatser för personer i utanförskap. Kostnaderna återbetalar sig på sikt både för samhället och för flertalet av aktörerna. Samtidigt får också deltagarna en bättre ekonomi. Denna verksamhet ligger inte i topp lönsamhetsmässigt relativt andra verksamheter vi utvärderat, vilket kan bero på många faktorer. Främst kan detta bero på att målgruppen har en mycket hög medelålder med ett långt gånget utanförskap men också på att arbetsmarknaden är relativt begränsad i Härjedalen jämfört med de allra flesta län i Sverige. Relativt yngre deltagare är det sannolikt att det krävs omfattande insatser för att bryta marginaliseringen så att deltagarna kan komma i egenförsörjning.

Utvärderingen väcker också frågor om vad som händer för deltagarna och övriga i målgruppen när deras tid i verksamheten avslutats.

- Hur bevaras deltagarnas självgående och hur tas potentialen till ytterligare förbättringar till vara?
- Hur följs resultatet upp över tid efter avslutad verksamhet? Kommer den prognostiserade lönsamheten att falla ut eller blir det rent av bättre?
- Hur skall kostnader och finansieringen se ut i framtida satsningar? I detta fall skapar finansörerna kommunen, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen lönsamhet för landstinget, men de är inte med och finansierar satsningen.

Det är en styrka i denna verksamhet att kvalitativa utvärderingar genomförs parallellt av FoU Jämt. Genom att studera modellen, metodik, samverkan och individernas syn på deltagandet, så kan kvalitativa delar av verksamheten belysas. De kan ge svar på vad som varit framgångsfaktorer, förbättringsområden, lärande och vilka ytterligare mervärden som skapats i verksamheten. Dessa utvärderingar kommer att stämmas av och analyseras tillsammans med denna utvärdering för att ge en bättre helhetsbild av avdelningen Arbete och Aktivitets Glesbygdsmodell.

Tabellbilaga I

Uppgifterna avseende de totala värdena i tabellerna gäller de 31 deltagare som ingått i utvärderingen. Även om urvalet av deltagare som ingått i utvärderingen skett slumpmässigt gäller medelvärden och nyckeltal i första hand urvalet och inte hela verksamheten.

De max och minvärden som anges avser lägsta och högsta värde på kort sikt på individnivå.

Tabell 3. Intäkter på kort och medellång sikt för samhället som helhet samt för olika sektorer i samhället.

	Kort sikt, ett år	maxvärde på individnivå	minvärde på individnivå	Medellång sikt, fem år
Samhället som helhet	1 947 450 kr	314 328 kr	-161 607 kr	9 737 250 kr
Kommunen	252 963 kr	124 588 kr	-42 403 kr	1 264 816 kr
Landstinget	209 275 kr	31 296 kr	-7 376 kr	1 046 375 kr
Staten totalt, varav	917 455 kr	196 134 kr	-164 913 kr	4 587 276 kr
Arbetsförmedlingen	-995 131 kr	108 550 kr	-232 517 kr	-4 975 656 kr
Försäkringskassan	1 211 818 kr	189 552 kr	-168 305 kr	6 059 090 kr
Övrig stat	700 768 kr	101 907 kr	-35 818 kr	3 503 842 kr
Individerna/hushållen	376 105 kr	118 349 kr	-96 714 kr	1 880 524 kr
Försäkringsgivarna	191 652 kr	26 040 kr	-11 904 kr	958 259 kr

Tabell 4. Intäkter på kort sikt uppdelade i finansiella och reala effekter för kommunen och landstinget.

	Kort sikt, ett år	maxvärde på individnivå	minvärde på individnivå	medelvärde
Kommunen, varav	252 963 kr	124 588 kr	-42 403 kr	8 160 kr
bistånd	108 261 kr	96 714 kr	-16 000 kr	3 492 kr
skatt	117 380 kr	34 223 kr	-27 594 kr	3 786 kr
omsorg och handläggning	27 322 kr	27 874 kr	-5 760 kr	881 kr
Landstinget, varav	209 275 kr	31 296 kr	-7 376 kr	6 751 kr
skatt	51 735 kr	15 084 kr	-12 162 kr	1 669 kr
vård	157 540 kr	24 424 kr	-6 400 kr	5 082 kr

Tabell 5. Kostnader för verksamhetens genomförande uppdelat på samhället som helhet samt på berörda aktörer. Samhällets kostnader är inklusive indirekta skatter.

Per deltagare		
Samhället som helhet	2 159 790 kr	69 671 kr
Kommunen	449 236 kr	14 491 kr
Landstinget	0 kr	0 kr
Arbetsförmedlingen	863 916 kr	27 868 kr
Försäkringskassan	414 680 kr	13 377 kr

Tabell 6. Lönsamhet på kort och medellång sikt samt payoff-tid för samhället som helhet samt för olika sektorer i samhället, i.v. innebär att inget värde redovisas.

	Kort sikt, ett år	maxvärde på individ- nivå	minvärde på individ- nivå	Medellång sikt, fem år	Medel- värde, kort sikt	Payoff-tid
Samhället som helhet	-212 340 kr	244 658 kr	-231 277 kr	7 577 460 kr	-6 850 kr	13
Kommunen	-196 273 kr	110 097 kr	-56 894 kr	815 580 kr	-6 331 kr	21
Landstinget	209 275 kr	31 296 kr	-7 376 kr	1 046 375 kr	6 751 kr	----
Staten totalt, varav	-793 098 kr	140 955 kr	-220 092 kr	2 876 722 kr	-25 584 kr	22
Arbetsför- medlingen	-1 859 047 kr	80 682 kr	-260 385 kr	-5 839 572 kr	-59 969 kr	----
Försäkrings- kassan	797 138 kr	176 175 kr	-181 682 kr	5 644 410 kr	25 714 kr	4
Övrig stat	268 810 kr	87 973 kr	-49 753 kr	3 071 884 kr	8 671 kr	i.v.
Individerna/ hushållen	376 105 kr	i.v.	i.v.	1 880 524 kr	12 132 kr	i.v.
Försäkrings- givarna	191 652 kr	i.v.	i.v.	958 259 kr	6 182 kr	i.v.

Bilaga 2 Vad är NyttoSam?

Modellen NyttoSam har sitt ursprung i ett annat samhällsekonomiskt verktyg, SamPop. Under år 2007 tog payoff AB över rättigheterna till SamPop från Arbetslivsresurs. SamPop togs ursprungligen fram av Samhall Resurs för ca 10 år sedan. Därefter har modellen vidareutvecklats och uppdaterats och fått namnet NyttoSam. En del av modellen avser programvara, som kontinuerligt uppdateras med förändringar av skatter, ersättningar, normkostnader och så vidare.

Med stöd av NyttoSam genomför payoff AB utvärderingar och analyser av projekt och verksamheter, som syftar till att minska utanförskapet i samhället och som skall leda till att individernas självförsörjningsgrad ökar. Uppdraget inbegriper utbildning riktad mot uppdragsgivaren, support under uppgiftsinsamlingen, ev. delrapporter samt en slutrapport som redovisas direkt hos kund.

Kortfattat fungerar programmet på följande sätt: genom att kartlägga en individs livs- och försörjningssituation före en åtgärdsperiod och sedan jämföra detta med motsvarande situation efter åtgärden beräknar NyttoSam de ekonomiska effekter som uppstår. Effekterna beräknas för såväl samhället som helhet, som för olika aktörer. De aktörer som redovisas separat i programmets standardversion är kommun/stad, landsting/region, försäkringskassa, arbetsförmedlingen, övrig stat¹⁰, staten totalt, försäkringsgivarna och individen själv.

NyttoSam ska ses som ett verktyg, som visar storleksordningen på utfallet av de vidtagna åtgärderna för samhället och respektive aktör. Utfallets precision är till stor beroende av kvaliteten på inmatade uppgifter – ju bättre underlag desto säkrare att utfallet är pålitligt.

Programmets struktur bygger på de lagar, regler och system som gäller i dagens samhälle samt ett antal antaganden och avgränsningar. Skattelagstiftningen, socialförsäkringssystemet, standardkostnader för olika offentliga tjänster, högkostnadsskydd samt regler för olika arbetsmarknadsåtgärder är några av de delar som ingår i programmet.

Trots programmets solida och matematiskt korrekta karaktär vill vi inom payoff AB betona att alla de ekonomiska konsekvenser, som är kopplade till en individs rehabilitering är svåra att identifiera, mäta och beräkna. Särskilt komplicerat är att beräkna det ekonomiska värdet av ”mjuka” så kallade ”icke-ekonomiska” effekter, som förhöjd livskvalitet, bättre hälsa, minskat lidande m.m. Vi har därför valt att inte ta med sådana effekter i våra kalkyler. Den marginella osäkerhet som finns i programmets utfall gör att vi avrundar de beräknade värdena till jämna tusentals kronor.

10 Skatter, arbetsgivaravgifter m.m.

Avgränsningar och antaganden

För att klara av att bygga upp matematiska modeller och formler som ligger till grund för NyttoSams beräkningar har ett antal avgränsningar gjorts, baserade på etablerad nationalekonomisk teoribildning. Utan dessa avgränsningar blir sambanden allt för komplexa att beräkna och tolka. Följande avgränsningar har gjorts:

- Inga undanträngningseffekter förekommer. Skapade jobb är ytterligare jobb på arbetsmarknaden
- Alla resursbesparingar kan omfördelas och användas där behov föreligger även i det korta perspektivet
- Ev. inkomstökningar för individen leder till ökad konsumtion, inget sparande förekommer
- Enbart ekonomiska effekter ingår i analysen. Eventuella ”icke-ekonomiska” effekter på livskvalitet och välbefinnande ingår inte
- De ekonomiska effekter som ingår gäller bara den specifika individen. Eventuella indirekta effekter som uppkommer för familj och omgivning ingår inte
- Programmet förutsätter att allt som produceras av de personer som arbetar/kommer i arbete är efterfrågat på marknaden.
- Den intäkt som staten har i form av moms och indirekta skatter bygger på den produktion som individen åstadkommer och inte den konsumtion som han/hon kan orsaka
- Programmet förutsätter att utbetalade lönebidrag alltid är anpassade till individens produktivitet, innebärande att arbetsgivaren inte kan göra någon vinst på den del av produktionen som denne kompenseras för med lönebidrag
- Lönebidraget står i omvänd relation till individens produktivitet.

NyttoSam – ett verktyg för samhällsekonomisk utvärdering

Förutsättningar:	Några nyckeltal:	Nyttan:
<ul style="list-style-type: none"> • urval eller totalstudie • deltagarnas situation före och efter deltagandet i åtgärden jämförs • möjligheter att göra ett alternativscenario, vad skulle hänt utan åtgärd? • utvärderingen görs i nära samverkan med beställaren alternativt efter certifiering 	<ul style="list-style-type: none"> • intäkter och kostnader för det som utvärderas måste tas fram • lönsamhet och payoff-tid beräknas med stöd av intäkter och kostnader • verkningsgrad fokuserar på deltagarnas egenförsörjning och konsumtion av vård och omsorg 	<ul style="list-style-type: none"> • synliggör effektivitet och samhällsekonomisk nytta av sociala investeringar på kort och längre sikt • ger beslutsunderlag som underlättar framtida satsningar • möjliggör lärande och jämförelse med liknande åtgärder

DEL 3:

VAD SKULLE DET BETYDA
OM VERKSAMHETEN INTE
FANNS? AVSLUTANDE
DISKUSSION OCH ANALYS

Glesbygdsmodellen – Ett träd med många olika blommor och med starka rötter

Den verksamhet som har växt fram i Glesbygdsmodellen i Härjedalens kommun har varit inspirerad och uppdaterad av den utveckling som skett och sker på nationellt plan. På samma gång har den i sin tur bidragit till att inspirera till fortsatt utveckling inom rehabiliteringsområdet, bland annat i samband med att verksamheten presenterats för representanter från regeringen. Socialstyrelsen har senast under 2010 beskrivit Glesbygdsmodellen i Härjedalen utifrån perspektivet daglig verksamhet med inriktning mot arbete. Detta med fokus på att arbete och sysselsättning har stor betydelse för livskvalitet och delaktighet i samhällslivet. Glesbygdsmodellen, Arbete och Aktivitet och IDAMIC finns här med som ett gott exempel.

Parallellt har de lokala samverkansaktörerna successivt utvecklat nya former för sin samverkan på hemmaplan, vilket i sin tur bidragit till en kreativ och pågående utvecklingsprocess inom respektive verksamheter. Rubriken på detta kapitel är ett citat från en av de intervjuade samarbetspartnerna och är ett spontant uttryck för den verksamhet som bedrivs inom Glesbygdsmodellen, avdelningen Arbete och Aktivitet och på IDAMIC. Blommorna av olika karaktär som omtalas representerar de olika människorna som finns i praktik inom verksamheten. I det stödjande arbetet som där bedrivs ser personalen till individernas möjligheter och önsknigar. Detta bidrar till flexibla och varierade lösningar som således bidrar till en verksamhet med stadga och starka rötter.

Vad det gäller verksamheten i framtiden kommer den att fortsätta att utvecklas utifrån de behov som finns, sett ur både kommunens, verksamhetens och individerna perspektiv, med förhoppningar om och under förutsättning av den beslutande nämndens godkännande. Hur de samverkande organisationernas regelverk kommer att påverkas framöver kan vi bara sia om, men med de ambitioner som finns bland de lokala parterna kommer man även fortsättningsvis att försöka lösa eventuella hinder på ett för individerna bästa sätt.

De nya krav på jämförbara nyckeltal som ställs på verksamheten kommer att kunna uppfyllas i och med det nya personaladministrativa program som har installerats. Detta kommer att innebära att verksamheten kan jämföras med

liknande verksamheter i landet, lika väl som det kan ligga till grund för kontinuerliga egenutvärderingar. Kontinuerlig egenutvärdering är i och för sig inget nytt för IDAMIC, mer än på så sätt att det nu blir mer lätthanterligt än vad deras tidigare årliga utvärderingar varit. Det är även en fördel om begrepp som används är avstämde med liknande verksamheter, så att de blir jämförbara. Detta är ett arbete som pågår just nu.

När det gäller ansvarsfördelning mellan avdelningschef och verksamhetsansvariga har ett gemensamt arbete vad det gäller delegering av uppgifter påbörjats.

Fortsättningsvis kommer denna tredje del av rapporten att utgå ifrån de tre syften som har legat till grund för uppdraget. Dessa var att, för det första att dokumentera och utvärdera Glesbygdsmodellens koncept och metoder, synliggöra flödet av variationer i involverade parter köp av avdelningens tjänster och därmed belysa i vilken omfattning de medverkat över studerade period. För det andra analysera resultaten av Glesbygdsmodellen utifrån samhällsekonomiska perspektiv. För det tredje att belysa betydelse av verksamhetens utifrån individuella mänskliga och organisatoriska perspektiv. Arbetstagarnas, praktikanternas och övriga samhällsmedborgares perspektiv kommer att vara i fokus. Delanalyser som är redovisade i tidigare kapitel kommer utvecklas vidare.

Mångfald i arbetsuppgifter – professionella metoder och relationer

Inom avdelningen Arbete och Aktivitet och IDAMIC finns det som tidigare beskrivits ett flertal verksamheter och i dessa en mångfald av arbetsuppgifter. Personalen som arbetar som handledare till arbetstagare och praktikanter har alla utbildning inom de fackområden som de finns. I de nya verksamheter som skapas finns det samma krav på professionalitet och detta tillgodoses genom anställning av utbildade personer och/eller vidareutbildning av redan befintlig personal.

De metoder som ligger till grund för arbetet inom verksamheterna är sedan tidigare beprövade och utvärderade av både nationella och internationella forskare. De som företrädesvis används är bedömningsinstrument som WEIS och WRI som båda bygger på Model of Human Occupation (Kielhofner 2002/2007, Sandqvist, Ekbladh & Haglund 2008). Dessa ger handledarna kunskaper om hur individen upplever sin situation och sin tidigare arbetsmiljö och vad som behöver förändras för att bättre förutsättningar skall bli möjliga. Vidare arbetar man sedan många år med från regeringen rekommenderade metoder som Supported employment (Mueser, Becker & Wolfe 2001) och Learning by doing (Dewey 1999). Den första är en metod som innebär att handledaren som finns kopplad till praktikanterna även håller kontakt med den eventuella arbetsgivare som ger möjlighet till praktik och/eller arbete. Detta ger en förstärkt trygghet både för arbetsgivaren

och för praktikanten. Learning by doing är en metod som bygger på pedagogisk forskning som pekar på relationen mellan teoretisk kunskap och praktisk handling. Genom att ”göra” tillsammans med en erfaren handledare, omsätter och ökar praktikanten sin kunskap i praktiskt arbete och detta ger större möjligheter att komma i praktiskt arbete på den öppna arbetsmarknaden (Dewey 1999).

Ett av de uttalade målen för IDAMIC och verksamheterna inom Arbeta och Aktivitet är att de som erbjuds möjligheten att finnas med där i första hand skall få vara på ställen där de har eget intresse av den verksamhet som bedrivs. Avdelningens motto är att människor som får denna möjlighet att utveckla områden som de är intresserade av växer i sig själva och ges därmed större möjligheter att komma vidare. Detta istället för att de får aktiviteter eller arbeten tilldelade sig utifrån eventuella funktionshinder eller diagnoser och därmed hållas fast i en av andra konstruerade möjlighetssfärer.

Risk för könsstereotypa val och utfall

På samma sätt som val av fritidsintressen för de flesta av oss ligger i samklang med de normer som finns i samhället kring vad som är kvinnliga och manliga områden, är arbetslivet indelat i manliga och kvinnliga branscher. I Sverige är detta i många fall mer uttalat än i övriga Europa (Amundsdotter & Gillberg 2001, Nordenmark 2008).

Personalens strävan efter att möta praktikanter och arbetstagare utifrån deras egna intresseområden gör att det kan finnas risk för könsstereotypa val, om de inte är uppmärksamma. Detta trots att praktikanterna tidigare kan ha varit verksamma inom arbetsområden som inte motsvarar det typiska könsrollssystemet och trivts bra inom dessa yrken.

Det finns en tendens i intervjumaterialet som visar på att kvinnor i mycket högre grad än männen finns i praktik inom områdena färg, form och textil. Detta innefattar även secondhandaffären Eken och dess verksamhet som i mångt och mycket handlar om klädvård av olika slag. Vid skogsarbeten som innebär röjning och iordningsställande av lokaler är det framför allt män som får sin praktik.

Det finns idag en öppenhet till att kvinnor i något större omfattning kan få genomföra sin praktik inom snickeriverksamheten tillsammans med män, som ses som självklara där. Datateknik som arbetsområde verkar vara det mest jämställda.

Kan dessa könsstereotypa val av praktikområden vara en bidragande orsaker till att, som framgår av denna studie, enbart män har gått vidare till arbeten på den öppna arbetsmarknaden efter sin praktiktid? Samt att det enbart är bland de intervjuade kvinnorna som praktiktiden övergår i fortsatt arbetslöshet eller sjukskrivning? Frågan ställs utifrån idén om att det finns fler arbetstillfällen i det närliggande samhället inom de yrken som ses som ”manliga” om vi bortser

från vård- och omsorgsområdet. Det är dessutom så att det senare arbetsfältet kontinuerligt utsätts för effektiviseringskrav, med medföljande personalneddragningar. Många kvinnor som har arbetat inom vård eller omsorgsyriken har under sina arbetsår ådragit sig förslitningsskador som gör att detta arbetsområde inte är ett alternativ för framtida jobb. För det kan väl inte vara så att vi fortfarande har tanken att män är huvudförsörjare i familjen och därmed får företräde till arbetsmarknaden i stort?

Samverkan en vinst för alla – på sikt

I den samhällsekonomiska studien som genomförts av payoff AB visas det klart och tydligt att den verksamhet som bedrivs riktad till arbetslösa, långtidssjukskrivna, ungdomar och personer som har ekonomiskt bistånd från kommunen, ger en lönsamhet på lång sikt sett ur ett samhällsperspektiv. Deras studier visar vidare att initiala kostnaderna återbetalar sig både för samhället och för flertalet av samverkansaktörerna i olika tidsintervaller. Den samverkansaktör som enligt payoff AB inte hämtar hem sina kostnader är AF. Detta menar de beror på att de delvis delfinansierar verksamheten och att de framför allt ökar sina insatser i form av utbetalade lönesubventioner, som möjliggör att vissa deltagare kunnat komma ut i arbete. Då detta är en aktiv politik som innefattas i regeringens beslutade arbetslinje kan man se dessa kostnader som beräknade och kanske till och med önskade. Till detta kan också påpekas att tidigare kostnaderna för AF hade kvarstått och kanske i högre omfattning eller hos annan samverkanspart, om dessa individer inte hade fått de anställningar som de nu kunnat få.

En icke aktiv part i samhället som istället får stora vinster av det aktuella samverkansarbetet är Landstinget. Detta är en mycket intressant iakttagelse då det i tidigare utvärderingar av Samordningsförbunden i Jämtland just var Landstinget som varit den stora skeptikern till om finansiell samverkan mellan FK, AF, Kommun och Landsting skulle bidra till sänkta kostnader för dem själva. För de praktikanter som var svårt sjuka har tiden på IDAMIC betytt mycket för den egna självkänslan och det psykiska välbefinnandet. Utan IDAMIC hade de med säkerhet varit i behov av landstingets tjänster i ännu högre grad än de nu är.

I denna gemensamma rapport finns resultat som tydligt pekar på att flera av praktikanterna har kommit in i produktivt arbete efter avslutad praktik. För många av de äldre har praktiktiden övergått i ålderspension. För ungdomarna har tiden på IDAMIC gett insyn och inspiration till olika yrken. Flertalet av de ungdomar som funnits med i intervjustudien hade påbörjat eller sökt sig till studier som kan ge dem större möjligheter till arbete i framtiden. Ungdomarna påpekade också att tiden på IDAMIC hade fått dem att mogna i sig själva och att de idag tog ett större ansvar för sin situation än tidigare. Detta bådär om ytterligare positiva

resultat på sikt, då payoff-tiden förbättras ju längre tid som individerna har kvar av sin arbetsföra tid på den öppna arbetsmarknaden.

Flödet av tjänsteköp

Glesbygdsmodellen i Härjedalens kommun tillsammans med avdelningen Arbete och Aktivitet samt IDAMIC är en form av samverkan där alla parter tar ansvar för de erfarenheter och kunskaper som görs under arbetsprocessernas gång. De omsätter dem gemensamt i fortsatt öppna, flexibla och kreativa verksamheter som kommer både enskilda individer, medverkande aktörer och samhället i stort tillgodo.

Ständiga regelverksförändringar innebär dock att det finns en risk att samverkansaktörer inte kan fortsätta ha eller genomföra tidigare beslutade avtal med avdelningen Arbete och Aktivitet, när det gäller rehabiliteringsinsatser för enskilda individer. Dessa förhållanden kan i sig påverka utbudet av aktiviteter inom Arbete och Aktivitet respektive IDAMIC negativt, då det ekonomiska underlaget för verksamheten fluktuerar.

Vilka som funnits inom avdelningen Arbete och Aktivitets och IDAMIC:s verksamheter under perioden 1996 till 2009 har varierat. När det gäller omfattningen av praktikanter hänger detta i de flesta fall samman med de förändringar i FK:s och AF:s regelverk som påpekats tidigare. För kommunens del har utökningen av praktikplatser hängt samman med en ökad kunskap och förändrade attityder om och gentemot IDAMIC:s verksamhet. Till detta har personalen inom IDAMIC bidragit genom att skaffat sig ökade kunskaper om de målgrupper som kommunen haft behov av att samverka kring.

I och med att denna samverkan har sprungit ur ett eget initiativ från de involverade parterna och att Glesbygdsmodellen funnits över en längre tid har de gemensamt och var för sig försökt hitta lösningar när problem uppstått. Deras gemensamma mål har varit att individen i så liten grad som möjligt skall drabbas negativt. Detta har inneburit att istället för att fokusera vad som inte kan genomföras har fokus varit på att finna vägar som gynnat individens möjligheter att finna egna vägar till försörjning.

De intervjuade samverkansparterna menar samfällt att det skulle vara en jätteförlust om Arbete och Aktivitets verksamhet skulle försvinna delvis för de individer som involveras och delvis för de involverade parternas möjlighet att ge stöd på rätt nivå. En av kommunens representanter uttrycker det på detta sätt;

Gör vi inte det här får vi dem tillbaka på försörjningsstöd och det blir en massa problem för många människor (politiker).

I de jämförelser som payoff AB gör med liknande verksamheter får man ta i beaktande att dessa inte finns i glesbygd på samma sätt som Härjedalens kommun. De finns inte heller i den form av integrerad permanent verksamhet som avdelningen Arbete och Aktivitet och IDAMIC gör. Det innebär att de inte på något sätt uppnår de fördjupade effekter av bland annat samhällsliga attitydförändringar som redovisas i denna studie. Ser man till de studier som tidigare har genomförts kring finansiell samordning har det visats sig i hög grad bestå av olika projekt som i sig har gett mycket positiva resultat, men där samverkansaktörerna inte kunnat ta vara på dessa och omsätta dem i permanenta verksamheter.

Attitydförändringar en samhällsvinst

Utökningen av målgrupper inom IDAMIC har varit positiv både för de tidigare arbetstagarna och för de nuvarande praktikanterna. För praktikanternas del har tiden på IDAMIC inneburit att de fått syn på sina egna fördomar och även fått möjlighet att revidera desamma. I samtal med andra människor i deras eget nätverk sprider de denna nya kunskap vidare och bidrar därmed till en ökad förståelse utanför verksamheten i sig.

Människor som lever i ett jämlikt och integrerat samhälle har större möjligheter att se och förstå allas lika värde. Detta lika värde innebär inte att alla kan göra samma saker, men alla kan bidra till ett gemensamt gott samhälle utifrån sina individuella förutsättningar och ibland med stöd från varandra. Den öppna och i samhället integrerade verksamhet som bedrivs inom avdelningen Arbete och Aktivitet och IDAMIC har bidragit till att attityder gentemot människor i behov av stöd har förändras.

I detta finns ett vidare samhällsligt perspektiv som Wilkinson & Pickett (2009) pekar på i sin forskning, där de menar att mer jämlika samhällen nästan alltid är mer välfungerande samhällen. Enligt deras forskning som genomförts i 23 rika länder som valts ut ifrån Världsbankens lista, menar de att det finns en slutpunkt för de verkligt betydande fördelar som ekonomisk tillväxt kan ha på livskvaliteten. Detta gäller både för de som är rika och de som är fattiga i dessa samhällen. Detta gäller brett inom områden som samhällsliv och sociala relationer, psykisk hälsa och drogmissbruk, fysisk hälsa och förväntad livslängd, fetma, framsteg på utbildningens områden, våld, fängelse och straff samt social rörlighet.

Större skillnader i materiella tillgångar gör statuskillnader viktigare och i mer ojämlika samhällen blir fördomarna mot dem som står längre ned på samhällsskalan med nödvändighet starkare (Wilkinson & Pickett 2009 s.175).

Sett ur detta perspektiv är önska om att praktikanternas och arbetstagarnas lön för utfört arbete skulle vara mer jämställda än mer befogat och inte som nu ibland under existensminimum. Här slår den genomförda arbetslinjen hårt mot människor som redan är illa utsatta både fysiskt, psykiskt och ekonomiskt. För personer som finns i verksamheten på grund av sjukdom som påverkas negativt av stress, kan dessa förhållanden dessutom medföra försämrat hälsotillstånd och därmed även förlänga och ibland försvåra deras återgång till arbetslivet och egen försörjning.

Verksamheten ur individens perspektiv

Många av dem som har gjort och nu genomför sin praktik på Arbete och Aktivitet vill inte därifrån. De uttrycker det som att det är första gången som de blir sedda för den de är. I deras rehabiliteringsarbete innebär detta att de får ta den tid som de behöver på sig för att komma tillbaka. Dessa behov ser väldigt olika ut. I de intervjuer som genomfördes visade det sig att det fanns de som i starten av sin kontakt med IDAMIC behövde få stöd i att bara komma upp och iväg till sin aktivitet. Andra behövde stöd i att ta kontakt med övriga deltagare och på detta sätt utveckla sin egen sociala kompetens. För några som var svårt fysiskt sjuka och i vissa fall även med psykiska komplikationer blev den sociala samvaron och de aktiviteter som genomfördes mycket viktiga inslag i vardagen.

Det arbete och de aktiviteter som genomförs inom verksamheterna upplevs som meningsfulla, delvis beroende på att de kommer till nytta även för andra än de själv. Detta bidrar till att arbetstagarna och praktikanterna får ta och känna ansvar för det arbete som utförs. Det gör en skillnad mellan att vara hemma och att gå till jobbet, det betyder något om de inte finns där.

Alla de intervjuade framhåller personalens kompetens och bemötande som de viktigaste faktorerna för deras positiva utveckling. De framhåller även övriga deltagares värme och goda vilja som en viktig del i deras eget tillfrisknande. Här kan vi knyta tillbaka till det som Stefansson (in press 2011) uttrycker som ett livs-förståelsearbete. Översatt till det arbete som genomförs inom avdelningen Arbete och Aktivitet och då i synnerhet på IDAMIC understryks betydelsen av att möta människor där de befinner sig. Genom att de blir bekräftade och stimulerade till att ta de steg som de klarar av och själva vill pröva, växer de i sin självkänsla och kan därmed få en känsla av sammanhang för det som sker i deras liv. När de får en större förståelse för sig själva och sina egna liv kan de finna vägar ut i en ny gemenskap med andra. Det innebär att stödja på ett sådant sätt att de möjliggör för individerna att våga möta världen, utan att de har kontroll över vad som kommer att hända på sikt. Detta är även de bärande faktorerna i Antonovskys forskning (1991) kring KASAM och det salutogena förhållningsättet. När du har en känsla för sammanhang och ser till möjligheterna istället för svårigheterna, blir du mer

stresstålig och kan hantera vardagens innehåll på ett bättre sätt. Det gäller att träna sig i att ta ett steg i taget. Det är här personalens arbete med en efterföljande pedagogik blir ytterst viktigt .

Efterföljande eller styrande pedagogik

I arbetet med praktikanterna är det lätt att personalen tar steg före de individer som behöver deras stöd. Kanske för att de tycker att de vet vad personen i fråga behöver för hjälp. Detta kan de som handledare ha tyckt sig uppfatta i samtal med personen själv eller för att de känner till personen ifråga sedan tidigare och därmed har en bestämd uppfattning. Under dessa samtal har inte alltid personen som det gäller riktigt förstått innebörden av vad samtalet skulle leda till. Detta är en balansgång som den professionelle hela tiden måste vara medveten om, för att en efterföljande pedagogik inte skall övergå i en styrande. Det här är ett område som definitivt kan fortsätta att utvecklas inom avdelningen.

Utifrån de intervjuer som genomförts med personal på IDAMIC och med samverkansparterna framgår det att de genomför kontinuerliga uppföljningssamtal med praktikanterna. Men det är också uppenbart att praktikanterna själva inte ser att de i dessa samtal har den möjlighet till påverkan som man inom verksamheten uttrycker att de har. När det gäller handläggare hos samverkansparterna är det viktigt att dessa inte styr var praktiken kommer att genomföras inom Arbete och Aktivitets olika verksamhetsområden.

Makt eller empati i mötet – den professionelles ansvar

Det är viktigt att som professionell komma ihåg att den situation som praktikanterna befinner sig i vid de inledande samtalen, innebär att de är i underläge, eller som de själva uttrycker det ”man är inte så kaxig”! Som professionell gäller det att ha en stor empatisk förmåga och insikt om sin maktposition. Människor som är i denna utsatta situation, har ofta varit i sin arbetslöshet och/eller sjukdomssituation under en längre period. De har under flera år varit i kontakt med myndigheter och involverade samverkanspartners. Under långa perioder har de upplevt att de har blivit bortglömda och när de väl blir kontaktade igen upplever de inte alltid detta som ett positivt erbjudande, utan svarar upp mot de önskingar som de tror att respektive handläggare har. I dessa möten är det oerhört viktigt att handläggare ifrån de involverade parterna har förståelse för detta och kan möta respektive individ mer jämlikt och på detta sätt bidra till att en mer symmetrisk relation kan uppstå. Som hjälp för att upprätthålla den professionella rollen måste det finnas tillfällen till regelbundna, allvarliga och reflekterande samtal personal emellan.

Det som klart framgår av studien är att denna strävan efter mer symmetriska relationer i hög grad fungerar inom avdelningen Arbete och Aktivitet och i syn-

nerhet inom IDAMIC:s verksamheter. Alla praktikanter oavsett om de ansett praktiken befogad eller inte framhåller personalens förmåga att se dem för dem de är. Personalen skapar med sitt förhållningssätt en atmosfär av bekräftelse. Detta leder till att de som praktikanter känner sig sedda och trygga och därmed vågar pröva sig fram både vad det gäller nya arbetsuppgifter och med att förändra sina attityder gentemot sig själv och andra.

”Diversehandel” eller genomtänkt verksamhet

Med det sammantagna material som denna studie har inhämtat, finns det ett gott underlag för att beskriva både det samverkansarbete, det konkreta samarbetet och den flexibla verksamhets som mycket väl genomtänkt. Det som i Komrevs översyn (2010) benämndes som en ”diversehandel” med hänvisning till att inte all verksamhet för funktionshindrade med beslut enligt LSS eller SoL var samlade under handikappomsorgen, kan jämföras med hur det ser ut för oss övriga medborgare. Inte söker vi bostad eller stöd för vår vardag på samma ställe som vi söker jobb.

Det finns mycket att fundera över i deras rapport, men det enda som jag ytterligare vill kommentera här är att bruket av ord visar på en okunskap om området. Handikappad är inte något som någon är utan det blir vi i förhållande till de förutsättningar som samhället i övrigt är organiserat. Finns det inte en medvetenhet om hur man kan göra samhället tillgänglighet för alla då skapar vi situationer som handikappar människor.

När det gäller samverkan mellan Glesbygdsmodellen i Härjedalen, avdelningen Arbete och Aktivitet, FK, AF och andra förvaltningar inom kommun har detta bevisligen skapats möjligheter för människor som varit i behov av stöd inför en återgång till den öppna arbetsmarknaden. Detta har i första hand skett inom IDAMIC genom deras mångfacetterade verksamhet, som finns tillgänglig på flera olika orter i kommunen. Detta ger människor i Härjedalens kommun stora möjligheter att på lika villkor få möjligheter till en rehabilitering utifrån sina egna förutsättningar och behov. Verksamheten lever därmed också upp till sina bärande principer om tillgänglighet, helhetssyn och kontinuitet. Det som måste utvecklas vidare är principerna inflytande, delaktighet och självbestämmande på ett sådant sätt att även praktikanterna upplever att de verkligen finns med i planeringen kring sin praktiktid.

I det stora hela är Glesbygdsmodellen, avdelningen Arbete och Aktivitet och IDAMIC delar av ett samverkansarbete som verkligen har människan i centrum. Den flexibilitet som finns vad det gäller samverkan och vad det gäller att möta människor där de är, sett ur både ett rent fysiskt geografiskt perspektiv samt ett humanitärt medmänskligt, är på många sätt unikt och tarvar att försvaras.

Referenslista

- Antonovsky, A.(1991) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Amundsdotter, E.& Gillberg, M. (2001) *Den jämställda arbetsplatsen – en metodbok*. Stockholm: Bilda Förlag.
- Arbetsgivarverket.(2011) www.arbetsgivarverket.se/t/Page_752.aspx
- Arbetsgivarverket. (2010) *Strategi för den statliga arbetsgivarpolitiken*. Stockholm.
- Blomdahl Frej, G. (1999) Social omsorg och socialpedagogik, ett socialhumanistiskt perspektiv i G, Blomdahl Frej & B, Eriksson (red.), *Social omsorg och socialpedagogik, filosofi, teori, praktik* (pp.18 – 33) Lund: Studentlitteratur.
- Bergstrand, B O. (2001) *Den nya socialtjänstlagen*. Höganäs: Bokförlaget Kommunlitteratur.
- Cöster, H (2003) Att kunna tala allvar med sig själv. Karlstad: Karlstad universitet, Institutionen för samhällsvetenskap, religionsvetenskap, rapport 10.
- Dewey, J. (1999) *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Fridolf, M.(2004) *Samordning – nya möjligheter inom välfärdsområdet*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet.
- Gunnarsson, E. (1998) *Känsla och regelverk*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Holgersson, L. (2004) *Socialpolitik och socialt arbete*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Höijer, C.(2008) *Samordningsförbundet för psykiskt funktionshindrade i Jämtlands län – samordning i förändring*. Östersund: FoU Jämt rapport 2008:12.
- Jernberg, M.& Norling, H.(1997) *Uppföljning av sysselsättningsprojektet för arbetshandikappade i Härjedalens Kommun*. Östersund: Mitthögskolan, Institutionen för vård och omsorg, Examensarbete.
- Johansson, S.(2007) *Social omsorg i socialt arbete*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Junestav, M. (2009) Arbetslinjen – konstant och i ständig förändring, i Försäkringskassans rapport *Arbetslinjens återkomst?* (pp5–19). Stockholm: Försäkringskassan, Socialförsäkringsrapport 2009:3.
- Kielhofner, G. (2002) *Model of Human Occupation*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

- Kielhofner, G.(2007) *Model of Human Occupation: Theory and Application*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.
- Larsson, M. (2010) *Översyn av ledningsorganisationen inom socialförvaltningen samt vård- och omsorgsverksamhetens organisation*. Östersund: PRICEWATERHOUSECOOPERS.
- Mueser, K. Becker, D& Wolfe, R.(2001) *Supported Employment Jobpreferences, Job Tenure and Satisfaction*. Journal of Mental Health vol. 10 part 4 s. 411–417.
- Nikku, N. (1999) *Etik i kommunal vardag – Från målsättning till praktik*. Linköping: Linköpings universitet, centrum för kunskapsstrategiska studier.
- Nilsson, C.(2010) *Utanförskap – för vilka och varför? – om arbetslinjen i praktiken för sjuka och arbetsskadade*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Nordenmark, M.(2008) *Arbete, hälsa och kön*. Östersund: Mittuniversitetet.
- Norström, C. & Thunved, A. (2005/2006) *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lindell, K.& Fagerström, P. (2009:1) *Omställningskrav i sjukförsäkringen – att pröva sjukas förmåga i annat arbete*. Stockholm: RIKSREVISIONEN.
- Sandqvist, J. Ekbladh, E.& Haglund, L. (2008) *Forskning i praxis*. Tidskriften Arbetsterapeuten 2008:5.
- Salonen, T. (1997:8) *Övervältringar från socialförsäkringar till socialbidrag*. Lund: Lunds Universitet, Socialhögskolan.
- Salonen, T.(2008) *Fokus och relevans i fattigfrågan. Villkorandets politik: Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Egalité.
- Silfverberg, G. (1996) *Att vara god eller göra rätt – en studie i yrkesetik och praktik*. Nya Doxa.
- Silfverberg, G. (1999) *Praktisk klokhet – om dialogens och dygdens betydelse för yrkesskicklighet och socialpolitik*. Eslöv: Symposion.
- Socialstyrelsen & Riksförsäkringsverket. (2000) *Finansiell Samordning – SOC-SAM i praktiken – en aktivitetskatalog*. Stockholm.
- SOU 2000: 38. *Välfärd, vård och omsorg*. Stockholm: Fritzes.
- Stefansson, IL. (2002) *Etiska Torg*, Söderhamn: Centrum för flexibelt lärande.
- Stefansson, IL.(2011) *Världens opålitlighet, begreppsanalys av livsförståelsearbete i särskolan*. Kommande avhandling under april månad vid, Karlstad Universitet, Institutionen för pedagogik.
- Westring Nordh, M. (2007) *Det är inte bara att lägga schema! Implementeringsprocesser vid in- och genomförandet av flexibla arbetstidsmodeller i kommunernas sociala omsorgsverksamheter*. Akademisk avhandling, Luleå: Luleå Tekniska Universitet, Institutionen för Arbetsvetenskap, avdelningen för genus, mänskliga och maskin.

- Westring Nordh, M.(2008:2) *Att vara eller inte vara – det är frågan?* Utvärdering av Samordningsförbundet i Östersund. Östersund: FoU Jämt rapport.
- Westring Nordh, M.(2008:3) *Att färdas framåt tillsammans!?* Utvärdering av Samordningsförbundet i Strömsund. Östersund: FoU Jämt rapport.
- Westring Nordh, M.(2008:7) *Projekt kommer och går, vilka kunskaper är det som består?* Utvärdering av Samordningsförbundet i Bergs kommun. Östersund: FoU Jämt rapport.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2009) *Jämlikhetsande. Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen.* Stockholm: Karneval Förlag.
- von Wright, M. (2000) *Vad eller vem? Det reflexiva förhandlandets dubbla betydelse.* Göteborg: Daidalos.
- Wirandi, H.& Lindgren, K.(2010) *På tröskeln, daglig verksamhet med inriktning på arbete.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Wreder, M. (2005) *I omsorgens namn.* Karlstad: Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap.

Tidigare utgivna rapporter i FoU-Jämmts rapportserie

- 2010:9 Catharina Höijer. Ippi och äldre kommunikation i landsbygd
– Rapport om pilotprojektet i Bergs kommun
- 2010:8 Monica Andersson. Föräldrakraft i Bräcke kommun – en
för djupad studie i metodutveckling 1 januari–31 december 2009
- 2010:7 Marianne Westring Nordh och Jörgen Söderback. Lupp. Lokal
uppföljning av ungdomspolitiken i Jämtlands län 2009 sett ur ett
läns- och kommunperspektiv
- 2010:6 Anneli Kivisilta Nilsson och Marianne Westring Nordh. Steget
vidare. Självvärdering. Samordningsförbundet i Åre för år 2009
- 2010:5 Marianne Westring Nordh. Att skapa en känsla av sammanhang.
Utvärdering av det första året med familjebehandlingsteam i Bräcke
kommun
- 2010:4 Maritha Månsson. DIA – Delaktighet I Aktivitet. En metod för
brukaren att skatta upplevelsen av hur aktiviteter kan utföras och för
planering med teamet
- 2010:3 Marianne Westring Nordh. Socialt innehåll i vardagen för äldre i
särskilda boenden. Ett utvecklingsarbete tillsammans med personal
- 2010:2 Catharina Höijer. Förebyggande hembesök. En gemensam modell i
Jämtlands län?
- 2010:1 Catharina Höijer. Förstärkt stöd till anhöriga som stödjer och
hjälp en närstående. Utvärdering av länsprojektet 2007–2009
- 2009:4 Marianne Westring-Nordh. Kartläggning av insatser riktad till
personer med missbruks- och beroendeproblematik i Jämtland
- 2009:3 Bodil Evertsson, Elenor Ivarsson och Magnus Zingmark.
Jag behöver hjälp med min mat! Vad är behovet?
- 2009:2 Catharina Höijer. Håll i och håll ut. Utvärdering av en aktivitet
inom ramen för Kompetensstegen
- 2009:1 Magnus Zingmark. Äldre brukare som söker hjälp för att tvätta sig
– En jämförelse av effekter mellan arbetsterapeutiska insatser och
hemtjänstinsatser

- 2008:12 Catharina Höijer och Ewa Nordström-Johansson. Samordningsförbundet för psykiskt funktionshindrade i Jämtlands län – Samordning i förändring
- 2008:11 Birgit Eriksson. Hur har det gått? Adoptivbarn och samhällets stöd
- 2008:10 Markku Paanalahti. Kroniska strokepatienters perspektiv på funktionsproblem i ordinärt boende
- 2008:9 Catharina Höijer och Elisabeth Magnusson. Från asylhem till eget hem – ensamkommande asylsökande barn
- 2008:8 Bengt Åkerström och Gunilla Henriksson. Inventering av psykiskt funktionshindrade samt livskvalitetsundersökning i Jämtlands län
- 2008:7 Marianne Westring Nordh och Ingela Bergström. Projekt kommer och går vilka kunskaper är det som består? Utvärdering av Bergs samordningsförbund
- 2008:6 Marianne Westring Nordh. 15 eller 27 extra dagar – gör det någon skillnad? En uppföljningsstudie av 3-3 modellen i Krokoms kommun
- 2008:5 Marianne Westring Nordh. Familjekrafts fortsatta utveckling och familjebehandlingens långsiktiga effekter
- 2008:4 Magnus Zingmark. Överlåtelse och kommunikation av rehabiliteringsinsatser i gränlandet mellan Socialtjänstlagen och Hälso- och Sjukvårdslagen
- 2008:3 Marianne Westring Nordh, Ingela Bergström och Jonna Nordh Börresson. Att färdas framåt tillsammans!? – Utvärdering av samordningsförbundet i Strömsund
- 2008:2 Marianne Westring Nordh, Ingela Bergström och Jonna Nordh Börresson. Att vara eller hur vara – det är frågan? Utvärdering av samordningsförbundet Östersund
- 2008:1 Catharina Höijer. Socialpsykiatriska teamet i Krokoms kommun – en utvärdering
- 2007:4 Lotta Svensson. Att gå från god vilja till vågad förändring – Utvärdering av Bräcke ungdomsprojekt
- 2007:3 Marianne Westring Nordh och Jonna Nordh Börresson. Mortalitetsrapport för åren 2005 och 2006 Östersunds beroendecentrum
- 2007:2 Marianne Westring Nordh. Utvärdering av Strömsunds familjevårdsteam
- 2007:1 Marianne Westring Nordh. Intensiv, flexibel behandling på hemmaplan -utvärdering av projektet Familjekraft i Krokoms kommun

- 2006:5 Kerstin Andersson-Thorell, Ingrid Christensen, Jonna Nordh Börresson och Marianne Westring Nordh. När och varför gör den kommunala distriktssköterskan tillfälliga hembesök
- 2006:4 Markku Paanalahti. Hemträningens effekt på funktionsförmågan på kroniska strokepatienter i ordinärt boende
- 2006:3 Eva Karlsson, Nils Mårtensson och Anders Säterhag. Kommunikationsutveckling – autism/funktionshinder
- 2006:2 Magnus Zingmark. Utvärdering av handledning inom hemrehabilitering
- 2006:1 Maritha Månsson, Ann Nordholm, Lena Andersson, Annelie Mikaelsson och Ulla Ekman. Vardagsrehabiliteringens roll inom kommunens hemtjänst
- 2005:3 Karin Nykänen och Lena Olofsson. Internationella adoptioner i Jämtland – utveckling av föräldraförberedelser
- 2005:2 Henry Lundmark. Med Dagmars ögon
- 2005:1 Suzanne Göransson. Varför söker inte anhörigvårdare stöd?
- 2004:4 Irène Ahlnäs-Toft. Brukarinflytande i hemvården
- 2004:3 Bengt Åkerström och Ingrid Nilsson. Samhällsstödet till barn och ungdomar med funktionshinder och deras föräldrar i Jämtlands län
- 2004:2 Susanne Olsson. Det är som en extrafamilj
- 2004:1 Elisabeth Carlander-Blom och Ingrid Lund-Bouvin, Kerstin Björkman Randström, Barbro Amrén och Birgitta Borglund. Den kommunala distriktssköterskan
- 2003:1 Bengt Åkerström och Gunilla Westerdahl. Utvärdering av projektet Vårdknuten
- 2002:3 Anna-Lena Näsström. Är jag en sån där anhörigvårdare jag?
- 2002:2 Theres Bergström, Marie Nilsson, Björn Bergvall, Veronica Holmberg och Fredrik Olsson. Äldreomsorg, IFO, LSS & Rehab i Krokoms kommun
- 2002:1 Sven Jonasson. FoU-enhet för socialt arbete och den kommunala hälso- och sjukvården i Jämtlands län. Projektplan

Kommunernas forsknings- och utvecklingsenhet inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård i Jämtlands län (FoU Jämt) har haft i uppdrag att dokumentera och utvärdera Glesbygdsmodellen i Härjedalens kommun. Arbetet har genomförts i en kvalitativ beskrivande och en kvantitativ samhälls-ekonomisk del. För den senare har företaget payoff AB i Östersund anlåtts.

Glesbygdsmodellen är en permanent verksamhet som startades upp som ett samverkansprojekt mellan Härjedalens kommun, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan mellan åren 1994–1996. Syftet med samarbetet var och är att stödja vuxna människor i Härjedalens kommun som av olika orsaker har varit borta från arbetsmarknaden en längre tid. Genom Glesbygdsmodellens struktur kan kommunens innevånare oavsett var de bor få ett stöd som de behöver, för att på så lika villkor som möjligt få chansen att komma ut på den öppna arbetsmarknaden.

Verksamheten är integrerad, vilket bland annat innebär att människor oavsett funktionshinder, arbetslöshet eller sjukdom finns tillsammans i de aktiviteter och den praktik som de är involverade i. För övrigt innebär det att avdelningen Arbete och Aktivitets verksamheter som innefattas i Glesbygdsmodellen finns integrerade tillsammans med övriga företag i samhället. Den samhällsekonomiska analys som genomförts visar på en lönsamhet för alla parter på lång sikt, den så kallade payoff-tiden är i detta fall 13 månader.

För dokumentation och kvalitativ utvärdering ansvarar Marianne Westring Nordh, filosofie doktor i arbetsvetenskap och forskningsledare på FoU Jämt och för den samhällsekonomiska studien ansvarar Claes Malmqvist nationalekonom på företaget payoff AB.

Kommunernas forsknings- och utvecklingsenhet för socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård i Jämtlands län